

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ
СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ, ТЕМАТИКА І
ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізації 035.01 «Українська мова і література»
ОПП «Українська мова і література та західноєвропейська мова»
Василенко Анни Ярославівни

Науковий керівник:
д. ф. н., проф. Романенко О. В.

Рецензент:
к. ф. н., асист. Рябченко М. М.

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри історії української
літератури, теорії літератури та літературної творчості
№ 10 від 19.05.23
Завідувач кафедри _____ д. ф. н., проф. О. М. Сліпушко

Київ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1 Сучасна українська література довоєнного періоду. Періодизація, тематика та проблематика	7
1.2 Сучасний український літературний процес воєнного періоду. Зміна ціннісних орієнтирів. Провідні теми та жанри. Ресурси та платформи публікацій	17
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ВІЙНА ОЧИМА ПИСЬМЕННИКІВ	27
2.1 Категорія «Всесвітньо знані». Сергій Жадан.....	28
а) Коротка біографія	28
б) Творчість до війни. Тематика та проблематика. Платформи публікацій	29
в) Суспільна діяльність та творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій	31
2.2 Категорія «Відомі в Україні». Любко Дереш.....	37
а) Коротка біографія	38
б) Творчість до війни. Тематика та проблематика. Платформи публікацій	39
в) Суспільна діяльність та творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій	41
2.3 Категорія «Нова генерація». Юлія Гупалюк.....	44
а) Коротка біографія та творчість до війни.....	44
б) Творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій	48
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КУРС У МАЙБУТНЄ	51
3.1 Думка соціуму: як читають сучасні українці	51

ВИСНОВОК.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Чесним буде насамперед визнати, що соціальні мережі зайняли важливе місце у низці факторів, що чинять вплив на сучасний український літературний процес. **Актуальність теми даної кваліфікаційної роботи** не потребує зайвих слів, адже більшість сучасних письменників визнала необхідність свого існування у мережі. Письменник, журналіст, педагог та телеведучий Богдан Боденчук у блозі для Вкурсі.Ком підкреслює всі вигоди авторської сторінки: «Інтернет відкриває для письменників, поетів нові можливості в літературі. Активно створюються гіпертекстові твори, які тісно пов'язані з комп'ютерами і можуть бути прочитані тільки з їх допомогою. Соціальні інтернет-мережі, сайти, блоги являються культурними платформами для багатьох українських митців»^[1]. Це слова, написані 2013го року, і відтоді зацікавленість всіх без виключення вікових категорій у соцмережах тільки зростає. Пенсіонери вже читають новини на Інтернет-сторінках ВВС та «Української правди», а діти дізнаються про вихід нової книжки з улюбленої серії зі Stories авторки. Станом на листопад 2019 майже 23 млн українців (66%) постійно користувалися доступом у соціальну мережу^[2]. З кожним роком залученість громадян у віртуальні спільноти росте, а отже росте значення цього віртуального світу, як глобально (у кожній сфері життя), так і локально (у сфері літератури, що нас, власне, цікавить).

Розділ 1 «Тематика, проблематика та ціннісні орієнтири сучасної української літератури» створено з метою компаративного аналізу сучасної української літератури у найближчий період до повномасштабного вторгнення та під час подій, що, на жаль, тривають і досі. Такий аналіз відкриє у повній мірі, що містилося в понятті «сучасної літератури» до війни, і як це поняття модифікувалося. І звісно ж, з приходом загарбників зростає роль новин, медіа та соцмереж для кожного українця. Ми живемо в часи, коли пишеться велика історія, і закарбовуємо кожен її момент у мережі. Чому? Невеличкий спойлер – бо це найпростіший і найдоступніший спосіб миттєвого поширення.

Розділ 2 «Війна очима письменників» демонструє більш конкретні приклади змін. Знавці своєї справи, майстри пера та чорнил, а тепер – клавіатури та мишки все ще хочуть бути почутими. Інтерв'ю зі всесвітньо відомим автором нашим земляком Сергієм Жаданом відкриває очі на те, як українці усього світу гуртуються навколо спільних літературних тем у блогах, рятуючи наше мистецтво, скільки и ворожих ракет не намагалися його знищити. Дослідження профілів Любка Дереша на різних платформах дає поняття про постать сучасного (читати – того, що знаходиться в епіцентрі історіотворчих подій) українського письменника-громадського діяча, котрому небайдужа ситуація у власному Домі. Всі думки, переживання, натхнення знову ж таки ширяться в основному мережею. І наостанок, слова Юлії Гупалюк, представниці нового покоління поетів, освітять ситуацію у будинках книгодруку та те, наскільки важко зараз лишити слід на папері, аніж опублікувати допис.

Фінальний акорд даної текстової симфонії, **розділ 3 «Українська література у віртуальному просторі соціальних мереж: курс у майбутнє»** запросив до слова звичайного українського читача. Як люди знайомляться з новинками? Які блоги читають? Чи є місце літературі у коловороті нелегких подій, а паперовій книжці – місце у літературі сучасній?

Всі вищевказані питання, дослідження та тези надзвичайно актуальні саме зараз. Адже наша нація залишиться у віках лиш за умови пошани до минулого, збереження сучасності та проектування чіткого курсу у майбутнє. Це слова не лише про життя, а й про літературу. Тексти, які зберігали спогади наших прашурів, передруковують у пабліках, і саме тому їх не можна ані спалити, ані розірвати. Сучасні письменники ведуть блоги, де їх новотвори в доступі одного кліку. Для кожного. Завжди. Хочемо ми того, чи ні – віртуальний простір соцмереж гарант захищеності та відкритості як домінуючих рис сучасної української літератури.

Об'єкт дослідження – творчий доробок українських письменників 3х категорій (всесвітньо знані, відомі в Україні та нові постаті) передвоєнного та воєнного періодів

Предмет дослідження - блог як невід'ємна частина творчості та новий формат письменницького самовираження; українські видання та їх актуальний статус

Тема кваліфікаційної роботи - українська література у віртуальному просторі соціальних мереж: ціннісні орієнтири, тематика і жанрові модифікації

Мета роботи – визначення напрямку, яким рухається сучасний український літературний процес та доведення беззаперечної необхідності його зв'язку та прогресу із простором соціальних мереж

Завдання:

- Створення списку провідних тем довоєнних та воєнних літературних творів
- Аналіз настроїв та ціннісних орієнтирів письменників у період до-під час війни.
Порівняння результатів аналізу
- Створення компаративу тем довоєнної та воєнної літератури
- Розкодування інтерв'ю з письменниками – представниками 3 категорій відомости.
Аналіз почутого
- З'ясування того, як бачить сучасний літературний процес пересічний читач
- Аналіз ситуації у провідних українських виданнях. Оцінка змін у порівнянні з довоєнним періодом та факторів впливу, завдяки яким такі зміни стались
- Окреслення ролі соцмедіа у сучасному українському літературному процесі (далі - СУЛП) та доведення їх вагомості та необхідності як складової СУЛП
- Вивчення критичної літератури згідно теми роботи
- Визначення основних понять, що стосуються теми курсової роботи

РОЗДІЛ 1

ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Українська література – це багатовікова культурна спадщина, яка складається з різних літературних напрямків, жанрів, течій та авторів. Сьогодні вона переживає епоху стрімкого розвитку, яка супроводжується новими викликами та можливостями для письменників та літературних діячів.

На момент сьогоднішнього дня українська література відрізняється високою якістю та різноманітністю творів, які представлені на книжковому ринку. Українські письменники активно працюють в різних жанрах, від класичних романів та поезії до наукової фантастики та фентезі.

Один з напрямків у сучасній українській літературі, що зазнає істотних трансформацій – це поезія. Сьогодні вона представлена різноманітними напрямками, які забезпечують багату творчість інтересами різних поколінь. До них відносяться: лірика, езотерика, трансформаційна та експериментальна поезія.

Значну увагу письменники новатори приділяють прозі. Сучасні українські творці активно працюють в різних жанрах, які включають у себе романи, повісті, оповідання та інші літературні форми. Саме романи займають особливе місце в українській літературі, оскільки вони дозволяють письменникам більш детально розкривати характери героїв та розглядати складні соціальні проблеми.

Найбільшою проблемою для літературного процесу наших часів було логічне групування текстів за певними періодами та пункти їх класифікації. Однак – від 2022го року постала одна чітка межа. Війна, що її розпалює східний ворог на території нашої держави 24.02.22, назавжди поділила сучасну українську літературу на періоди «до» та «під час» повномасштабного вторгнення.

1.1 Сучасна українська література довоєнного періоду. Періодизація, тематика та проблематика

Досліджуючи різноманітні періодизації сучасної української літератури, авторка цієї роботи помітила загальну так би мовити тенденцію. Якими б різними не були думки

дослідників, всі вони зосереджуються на двох поняттях: «дев'яності» та постмодернізм. Але як стверджує, наприклад, Ярослав Поліщук^[3], загальна періодизація може бути такою:

1. Початок 1990-х років - перехідний період від радянської літератури до сучасної
2. 1990-і роки - період відкриття для нових тем та експериментів у літературі, зокрема поєднання традиційного та новітнього
3. 2000-ті роки - період пошуку унікальних форм та стилів, а також активізації віртуальних літературних просторів (блогів, додатків, платформ, сторінок у соціальних мережах, тощо)
4. 2010-ті роки - період розвитку молодого покоління літераторів, активної участі у громадському житті та нарощування інтернаціональної популярності української літератури

Не виключаємо факту, що ці етапи можуть (і мають на те підстави) перетинатися, але такий розподіл може надати саме загальну ідею про еволюцію сучасної української літератури.

У статті «Реорієнтація в сучасній українській літературі»^[3] вищезгаданий автор одразу заперечує тезу Д. Чижевського щодо співвіднесення літературної періодизації з фазами розвитку суспільства^[4]. Хоча, спростовуючи власне ж твердження, «точкою старту нової літератури» Поліщук пропонує вважати 1991 рік – рік здобуття нашою державою Незалежності.

Існує кілька гіпотез щодо року, коли українська писемна творчість зробила крок у те, що ми з вами називаємо сучасністю. І хоча точної дати назвати неможливо (перехід між течіями все-таки є процесом плинним і тривалим), відмінні від тогочасних тенденції спостерігаються вже у 1980х роках. Тамара Гундорова за так званий «переломний пункт» радить вважати рік 1986й, апелюючи до аварії на Чорнобильській АЕС^[5]. Як було вже підкреслено скромною авторкою цієї роботи, події такого масштабу, як війна, катастрофи різних характерів, революції, - змінюють свідомість цілої нації докорінно, а отже – мають ще більший вплив на митців. Так, повномасштабне вторгнення росії 24.02.2022 було жахливою подією, яка між іншим

створила новий літературний стиль, власне український мілітарний. З ним ми ознайомимося пізніше.

Повернімося до 1986 року та одного з ключових понять цього підрозділу. Вищезгадана Т. Гундорова та не менш блискуча літературознавиця Р. Харчук, досліджуючи 90ті роки, майже в ідентичний спосіб відзначають прояви нового напрямку в українській писемній творчості в той час, а саме – прояви постмодернізму^[6].

Український постмодернізм відзначається колоритністю, народністю, рішучістю та свободою вираження думок, що неабияк сприяє донесенню бажань народу до влади. Отже, актуальність постмодерних засад не можна оскаржувати в силу нинішніх соціальних та політичних обставин. Однак, краса мистецтва не зникає у вирі важливих для громадян тем, вона навпаки розквітає пишним, незаниманим раніше цвітом. Слово «постмодернізм» буквально перекладають як «післясучасність». Зміст і його точне визначення як процесу досі перебувають на етапі розгляду, однак більшість науковців схиляються до трактування цього терміна наступним чином: постмодернізм - інтелектуальна течія, яка прийшла на зміну модернізму, покликана осмислити не економічні, а швидше політичні та культурологічні проблеми. Д. Затонський вважає, що явище постмодернізму виникає тоді, коли сфера культури заявила про свої претензії не лише на особливе, а й на домінуюче становище серед інших соціальних сфер^[7]. Природу цього явища з боку мистецького вбачають у тісних зв'язках із плюралізмом, оскільки постмодерністи вільно поєднують різні стилі та жанри, як-от магічний реалізм^[8].

Ю. Андрухович називає постмодернізм «однією з інтелектуальних фікцій нашого часу»^[9]. Літературознавці із прикрістю зазначають, що аби детальніше дослідити передумови проникнення постмодернізму в сучасну українську літературу бракує монографічних досліджень про його модерного попередника як в національному, так і в західноєвропейському мистецтві. Тому сучасні історики літератури умовно поділяють процес кінця XIX-XX на два етапи:

- кінець XIX – перша половина й середина XX століття являють собою епоху модернізму

- у 80-90х роках ХХ століття у гру вступає постмодернізм, розвиток якого триває й до ХХІ ст

Аналізуючи творчість постмодерних поетів та прозаїків, можна стверджувати, що витoki української постмодерної ментальності ніде інакше, але в українському пишному бароко, народних дійствах, як-от різдвяні вертепи, «маланки», народні жарти (залицяння кума до куми, наприклад). І, звісно ж, творення сучасної іронії та насмішки не обійшлося би без відголосків бурлескно-травестійної поетики. Карнавальна ж традиція, що стала невід’ємною рисою постмодерної творчості, вперше була продемонстрована у 80х роках ХХ століття угрупованням «Бу-Ба-Бу»^[10] (назва сама тому причина: Бурлеск-Балаган-Буфонада).

За класифікацією, запропонованою К.А. Ткач, постмодерними творами називаємо ті, що написані в період кінця 1980х рр – початку ХХІ століття^[11]. Постмодерністи утверджують принцип загальної рівнозначності всіх явищ і аспектів життя, радикально засуджують насильницьку дегуманізацію, пристосування людини до зовнішнього світу та настроїв влади, колективізм, що були яскраво виражені в просторі радянської імперії. Прикладами творів із такими мотивами стануть збірка «Тінь великого класика та інші вірші» (1991 р.), п’єси Олександра Ірванця «Маленька п’єса про зраду для одної актриси», «RECORDING» (1991 р.), роман Юрія Іздрика «Воццек» (1996 р.). У цьому аспекті український постмодернізм має свою специфіку як явище постколоніальної культури. Нерідко явища та характери постмодерністських текстів приховують за собою протилежний зміст: «ігрова» іронічна проза Ю. Андруховича пронизана вірою в духовність українців (чого бракує західним авторам);

«карнавальні» твори Є. Пашковського та В. Медвідя висвітлюють негативні моменти в нашій культурі й політиці, однак літературознавець та митець Б. Рубчак^[12] бачить у тому вияв глибокого щирого патріотизму. Український постмодерний роман заперечує всі ознаки, притаманні реалістичним творам: зв’язки «причина-наслідок», лінійність сюжету, психологічну складову як домінуючу в поведінці героїв, але й запозичує елементи «чорного гумору», першовживаного, як було сказано вище, американцями. Постмодерні прозаїки заснували дві школи:

- «Київсько-житомирську», де домінують екзистенціальні мотиви творів, порушуються важливі питання буття і заперечується закоренілий устрій соціуму. Героями сюжету виступають люди шляхетного походження, інтелектуали, «рафіновані інтелігенти». Представники школи: В'ячеслав Медвідь, Євген Пашковський, Олесь Ульяненко, Богдан Жолдак, Любов Пономаренко, Євгенія Кононенко, Оксана Забужко
- «Львівсько-франківську» - *alma mater* карнавалу та іронії. Тут автори творять історії методами гри та трагедії, а героями стають маргінали (вихідці з села, що переїхали до міста й удають із себе корінних містян) або ж селяни із так званим комплексом «меншовартості». До цієї школи належать відомі не тільки в Україні, але й за кордоном Юрій Андрухович, Тарас Прохасько та Юрій Іздрик

За творчістю представників обох вищевказаних угруповань, а також письменників, що існують за межами цих кіл, було виокремлено ознаки сучасної прози та поезії.

Сучасна література була викохана мистецькими поколіннями 1980х-90х. Більшість представників цих періодів творять і досі, а отже – вимагають пильної уваги до їхнього досвіду. На поверхні творчості «вісімдесятників» лежали:

- Риторика подвигу
- Пафосність
- Обмеженість художнього експерименту
- Заборона на певні теми у літературі
- Соцреалізм як творча практика
- Ідеї поетичного реалізму
- Концепція персонажа як особистості, наділеної позитивними якостями та приналежної до певного соціального класу / верстви

Однак прозаїки та поети, як слушно зауважив І. Калинець «вдавали з себе радянських людей, а насправді душі були іншими^[13]». Внутрішній сюжет літератури 80х розвивався за замкненими дверима та пошепки, аби уникнути репресій і концтаборів. Початок-середина 90х відзначилися в першу чергу тим, що українці знаходили сили, аби остаточно розривати зв'язки з радянським, соціалістичним началом. Юрій

Андрухович наголосив: «...позбування радянської свідомості відбувалося одночасно з тим, що почалося в 1985 році, метафорично кажучи, поступовим відкриванням архівів^[14]». Саме того року він разом з Небораком та Ірванцем утворив угруповання «Бу-Ба-Бу». Досвід 1980х-90х в цілому ґрунтувався на таких поняттях як:

- Відсутність радикального антитрадиціоналізму
- Болісне “видушування” образів, кодів, символів, сюжетів, мотивів радянського періоду
- Риторичне змішування цитат, повторів, аналогій, ремінісценцій

І хоча розрив з деякими традиціями східних країн триває й досі, ми сміливо можемо назвати його успішним, адже в українську літературу поступово, хоча й болісно, повернулися наші звичаї, минуле, суто українська ментальність. Мотив постколоніального як антирадянська пропаганда та антисоціалістична іронія побутує й досі. Він подарував читачам такі твори як «Депеш Мод» Сергія Жадана, «Архею Монолог, який усе ще триває» Любка Дереша та багато інших.

Українській літературі постмодернізм із його свободою вираження ідей був просто необхідним. Поети та прозаїки вчилися «знімати маски», начеплені СРСРівською догмою, говорити не за «формуляром», а від щирого серця. Один з «об’єктів» нашого дослідження, усесвітньо відомий Сергій Жадан так захопився витворенням власного «голосу» у текстах, що його стиль письма довго не полишали в спокої критики. Читаючи «Біг Мак» або «Інтернат» ми бачимо скоріше брутального «пацана з району», аніж людину тих високих поглядів, якою насправді постає Жадан. Саме цей письменник є живим доказом того, як оксиморон може втілитися в одній людині, демонструючи її простоту та красу висловів, незламність та вміння тонко відчутти, розважливість та серйозність.

До основних тенденцій сучасного літературного процесу належать^[15]:

- Перехід від наповнених ідеологією схем соцреалізму до пошуку нових способів органічного моделювання й зображення дійсності
- Як ніколи гостро поставлене питання ідентичності, нації, свободи вибору
- Піднесення ролі українського слова в розвитку української нації.
- Мистецтво знаходиться поза політикою

- Звернення до селянської тематики як прояв неповторності української духовності
- Поява нових форм художнього мислення
- Повернення заборонених тоталітарним режимом літературно-мистецьких надбань минулих епох у якості рушійного колеса до нового погляду на історію України (твори Миколи Аркаса, Михайла Грушевського, Дмитра Дорошенка, Дмитра Яворницького, Пантелеймона Куліша, Івана Франка, Лесі Українки, Миколи Хвильового)
- Знищення штучної «завіси» між розвитком української літератури на Батьківщині та поза її межами. Видання текстів письменників-емігрантів (Василя Барки, Уласа Самчука, Івана Багряного, Тодося Осьмачки)
- Функціонування неомодерного та постмодерного дискурсів

Теза щодо «мистецтва поза політикою» на думку скромної авторки даної роботи підлягає оскарженню. Дійсно, мистецтво XXI століття є непідкупним та не керується інститутом олігархату, однак воно про політику, часами, воно і є – політика. Творчий народ не прогнувся під чергову ідеологію, проте взяв на себе право керувати та відверто говорити про події сьогодення, не ховаючи під цензурою правди. Цьому беззаперечно посприяв гіркий досвід минулого під радянщиною. Так, до прикладу, іронічно та гостро Ольга Перехрест писала про Майдан 2014 року^[16]:

Знаєш, мамо, я — екстреміст.

Я співаю «іще не вмерла...»,

я вважаю «героям — слава!»,

я до чорта ночей провела

з ліваками та ультраправими.

Цитований вище вірш – неприхована правда про те, як поняття патріотизму та екстримізму влада намагалася ототжнити, очорнити ім'я українця, котрому небайдужа доля нації. А отже, чи мистецтво – поза політикою? Питання риторичне.

Провідними темами творів XXI століття стали:

- Самоусвідомлення та самоідентифікація
- Стосунки я-соціум, я-інше, я-світ-ти

- Ліквідація пострадянського ярма стереотипів
- Прогрес та технологічний прорив
- Відхід від стереотипу «українці – люди села»
- Молодість, переживання її складнощів

Що стосується ознак сучасної поезії, для неї характерні:

- Багатство тематики, жанрів та стилів
- Постійний прогрес та удосконалення. Юрій Андрухович навіть жартома зауважив, що «незабаром її [поезію] читатимуть самі поети^[15]»
- Потяг до ідеальності
- Свобода самовираження
- Поет знаходиться під маскою ліричного героя
- Поступка прозі у динаміці саморозгортання інтелектуального сюжету, але перевага в інтенсивності метафоричного орнаменталізму
- Представлена не лише молодшим поколінням, народженим у XXI столітті, а й поетами 60х, 80х та 90х, котрі продовжують творити й сьогодні (Ліна Костенко, Сергій Жадан, Юрій Іздрик та інші)

Сучасна ж проза тішить нас тим самим жанровим розмаїттям. Письменники постійно знаходяться у русі, в пошуку нових тем та ідей. Чільне місце посіло звернення до історичної тематики, притаманне особливо старшому поколінню прозаїків (історичний роман Ю. Мушкетика «На брата брат», Р. Іваничука «Орда», «Рев оленів нарозвидні»). Не менш популярне дослідження екзистенційного питання. Помітний відхід від «лірико-романтики, патетики, трансформація химерної стильової течії^[15]» у вільний постмодерний текст.

До кола сучасних письменників входять О. Забужко, Т. Прохасько, М. Лаюк, М. Матіос, Л. Дереш, С. Жадан, Ю. Андрухович, Ю. Іздрик, Т. Корнута – власне, ті, чий розквіт творчості припав на 80-90ті, проте знайшов продовження у сьогоденні, та молоді представники новоутворених творчих шкіл.

Окремо варто зупинитися на моменті переходу текстів з паперу у віртуальний світ. Тенденція до створення сайтів, присвячених певним письменнику/літературній течії/добі з зібранням творів, що входять до цієї категорії започаткована майже тоді

ж, коли з'явився Інтернет. Вірші та прозу надсилали по e-mail, перші Інтернет-письменники постили в Tumblr^[21], а найпершим у світі блогом за версією газети «Washington profile» вважають сторінку Тіма Бернеса-Лі^[22]. Найпопулярнішою сторінкою серед українських блогерів став LiveJournal на початку 2000х. Станом на 2009 рік вітчизняна блогосфера налічувала вже близько півмільйона користувачів, а список платформ розширився зокрема до Twitter, Facebook, Meta.ua та ВКурсі.ком. Коли ж на горизонті замайоріло поняття літературного блогу, дискусія серед науковців була неминучою. Більшість літературознавців «старої школи» не визнавала блог літературним жанром, однак молоде покоління взялося довести: якщо щоденник є жанром літературним, то ним має бути визнано й блог – по суті електронний щоденник.

Літблог або блог-література^[23] - різновид мережевої творчості. До блог-літератури може бути віднесена і традиційна авторська творчість, коли в блозі в процесі написання публікуються розділи творів, які не адаптовані до формату щоденникових записів, при написанні яких ніяк не використовувався рушій блогу. Класичний блог ведеться у фрагментарному форматі і має наступну структуру:

- Знімка/відео (у блогах соцмереж на кшталт Instagram)
- Текст із викладом власної думки, часто епізодичного характеру
- Дата та час публікації

Це дозволяє говорити про майже абсолютну ідентичність із літературно-побутовим жанром щоденника. Шляхом невеличкого аналізу доводимо: місце певних видів блогу – серед жанру літературного.

Звернемося до думки науковців. І. Погребняк називає блогінг «формою сучасного мережевого художньо-публіцистичного жанру^[24]». На користь даного визначення у статті доводить: «Більшість українських пересічних блогів не користується окресленою тематикою, що й визначає блоги як художньо-публіцистичні жанри». О. Жигаліна розглядає блог як «гіпержанр інтернет-комунікацій^[25]», пояснюючи це фактом різноманітності тем та авторського самовираження. Проте, зацентрувавшись на хибному (на її думку) ототожненні інтернет-щоденника та блогу, авторка дає можливість оскаржити власне ж твердження:

«інтернет-щоденник – засіб особистісного самовираження та міжособистісної комунікації.., у той час як блог має велику соціальну спрямованість..». Сучасний літературний процес дозволяє стерти чіткі межі між жанрами та поєднати фактично непоєднувані речі (засоби виразності, характерні для художнього стилю, та ідіоматичну «розмовну» лексику в прозі Сергія Жадана, до прикладу), тож говорити про мінімальну різницю між щоденником та блогом у новітньому розумінні, подаючи цю розбіжність як вирішальну, - недоречно та дещо консервативно. Підсумовуючи тези науковців і власні спостереження, впевнено стверджуємо: сучасний блог є сукупністю щоденникових записів, соціального звернення та фрагментарності та може бути частиною новітнього літературного процесу.

Розквіт та особлива потреба у блогах письменників відбулися під час першої хвилі пандемії у березні 2020 року. Саме тоді люди частково втратили можливість купувати паперові примірники, а автори – видаватися. «Видавництва почали генерувати нові онлайн-формати, аби заохотити своїх читачів підтримати їх у скрутний час^[26]» - зазначає Дар'я Чиркова, журналістка інтернет-блогу Видавництва Старого Лева. Письменники з досвідом почали регулярно публікувати щойно написані тексти, а нова генерація тільки переконалася в силі соцмереж. Беззаперечним доказом стало різке підвищення активності на Facebook сторінці Сергія Жадана^[27]. Вперше (на постійній основі) крім анонсів виступів та читань там з'явилися новотвори. Саме у період березень-липень 2020р. постала рекордна кількість творчих, письменницьких блогів. Ще задовго до початку повномасштабного вторгнення, яке радикально вплинуло на літературний процес, Інтернет-блоги міцно вкоренилися в його канон. Нажаль, однозначної відповіді на питання «Що ж таке література **сучасна?**» у літературознавців досі немає. Беззаперечно, ми рухаємось у течії пост-пост.. та переживаємо переломний момент на шляху до чогось новішого аніж нове, навіть новітнє. Допоки цей процес не відзначився загальноприйнятими ознаками та будується, в існування та мистецтво України ввірвалася війна. Вона назавжди провела межу, утворивши нові категорії: українська література до – під час повномасштабного вторгнення.

1.2 Сучасний український літературний процес воєнного періоду. Зміна ціннісних орієнтирів. Провідні теми та жанри. Ресурси та платформи публікацій

У статті О. Демарьова, опублікованій ще 2015го року написано вислів, що на мою думку є визначальним у питанні «що таке – література **сучасна?**». Автор наголошує: «Сама постановка питання звертає увагу на відповідність літератури вимогам часу. Сучасна означає актуальна. Не просто така, яка написана в той самий період, коли ми її читаємо, а така, яку потрібно читати зараз^[17]». Звідси випливає, що говорячи про сучасну українську літературу, ми маємо розуміти, за яким з двох критеріїв поділяємо тексти:

- За часовим – сучасною літературою вважається написана у ХХІ столітті, а новітнього (та актуальною) – написана у найближчих роках. Тут дослідники схильні до двох основних класифікацій: «найближчі» - роки війни 2022-23 або ж – від 2014го, коли в побут сучасного українця болісно лаконічно почало вписуватись слово «війна»
- За критерієм актуальності (у значенні «нагальна») – сучасною літературою вважається та, яку необхідно читати людині сьогодення. Це тексти, що відображають подібні до нинішніх період, емоції, ситуації. Актуальними в такому випадку можуть бути як «Вершники» Яновського (1935р.), так і «72. Записки комбата» Вдовиченка (2021р.)

І хоча саме критерій актуальності значно «розмиває» межі сучасного в українській літературі, ігнорування його стало б великою помилкою. Бібліотека українця 2023го року – фізична чи електронна – рясніє не стільки «новвидавами» скільки класикою воєнної прози та поезії всіх часів. Щоби краще зрозуміти, що стоїть на полицях цієї самої бібліотеки, звернімося до досвіду минулого: що читали та про що писали українці під час різних воєн?

Професорка Києво-Могилянської академії, літературознавиця Віра Агеєва говорить, що досвід часів Першої світової в українській літературі присутній мало – скажімо, в романі "За межами болю" Осипа Турянського, котрий описує тяжкий окопний досвід: "Українська література фіксує насамперед досвід визвольних змагань – "Третя революція" Валер'яна Підмогильного, тексти Григорія Косинки, "Вершники"

Яновського, тексти Миколи Хвильового^[18]". Проте, вже під час Другої світової спостерігаються нові тенденції: «По-перше, вірші та короткі оповідання українських письменників, які розкидали як листівки з літаків над окупованими територіями^[18]». По-друге, в обігу з'являються книжки, до 1930х років недоступні, оскільки твори репресованих письменників масово вилучалися та знищувалися. Як виявилось, втрачені були не всі. Ю. Шевельов у своїх спогадах^[19] нотує момент, коли в окупованому Харкові на базарі побачив тритомник Хвильового, і ні хвили не вагаючись – купив, хоча приходив за хлібом...

Під радянським ярмом тексти репресованих письменників знову зникають, натомість з'являється купа просякнутих ідеологією та гаслами книжок. Віра Агеєва наголошує на тиску, що чинила влада задля «лакування» історії: «Одразу з'явилася тенденція "перевуювати війну", тобто показати її парадною, героїчною, переможною. Ця тенденція зберігалася до середини 1950-х. Цензура була пильною та потужною аж до смерті Сталіна, тож жодного слова правди не могло з'явитися. В цей тренд ідеально вписалися "Прапорносці" Олеся Гончара, де було дотримано всіх конвенцій – дружба народів, бойові та бадьорі вояки... Цей роман є унікальним випадком, він отримав аж дві Сталінські премії^[18]». Пані Віра підкреслює цікавість періоду 1959-67рр, зазначає унікальність прози «дітей війни» («Облога» Тютюника), малої прози на воєнну тематику (Л. Первомайський). Романом на всі часи та всі війни дослідниця називає «Тигроловів» Багряного. Щодо реалій сьогодення Агеєва лаконічна: «Сила слабких – важлива історія. Думаю, досвід звільнених українських територій дасть чимало матеріалу для книжок, які майбутні покоління читатимуть як воєнну прозу України 21 століття^[18]».

Для мене вкрай важливим було не так питання «що...», як «а чи взагалі» читають українці під час війни? Перші місяці від повномасштабного вторгнення, без прикрас, навіть перші півроку найгостріше стояла проблема виживання та безпеки, а культура відійшла на «непризове» місце. Новини горталися не з метою моніторингу тенденцій мистецтва, але – з метою знати, що завтра не вибухне світ. Саме тому чи не найбільшу частину цього підрозділу захотілося приділити статті І. Славінської, вже цитованої

вище, під символічною назвою «Як ми (не) читаємо під час війни^[18]» (далі у роботі цитуватиметься дана стаття).

«Зміна ціннісних орієнтирів» як один з підзаголовків цього розділу містить у собі поняття не стільки зміни орієнтирів Українського Письменника (адже це не перший конфлікт із росією, від 2014 року він набув нового карколомного масштабу), скільки зміна цінностей Читача. Побратими переглянули власну піраміду Маслоу, поставивши на верхівку існування як сам факт того, що ти живий. Власне, це не могло не вплинути на образи та слова, що їх ми хотіли побачити у літературі від 24 лютого 2022 року.

Славінська сама зазначає: «З 24 лютого звичка читати кудись здиміла, а той жест – взяти книжку – був цілком автоматичним. Він був не про читання, а про рефлекс родом з минулого життя, коли в миті розпуки береш щось у руки погортати^[18]». Повертатися до читання тим, для кого це було приємною рутинною та навіть роботою стало катастрофічно важко. Думку парі Ірини підтримує О. Михед, письменник, член Українського ПЕН: «читання в часи війни нагадує потребу знову навчитися кататися на велосипеді після болісного падіння: і велосипед уже поламаний, і ти сам не дуже бачиш сенс сідати за кермо. Та і коліна надто травмовані, аби крутити педалі^[18]». Чоловік ставить риторичне питання: «якщо попередній досвід читання не вберіг ні мене, ні мою родину, то як може нас захистити новий досвід і знання, здобуті завдяки читанню?^[18]». Письменник наголошує, що оптимізму та бажання торкнутися палітурки йому надають нові тенденції у видавничому світі, а саме – бум перевидань української класики^[20]. Для проєкту, до прикладу, видавництва «Віхола» упорядницею серії перевидань виступила вже цитована в підрозділі літературознавиця, літературна критикиня, лавреатка Шевченківської премії Віра Агеєва.

Таня Стус – письменниця та засновниця проєкту підтримки дитячого читання «VagaBooka» наполягає, що читати під час війни можна та потрібно, адже сам процес читання є цілющим: «Потреба переживати щось легше є органічною в умовах, коли ми проживаємо щось складне. Нам потрібне розвантаження. Саме тому чимало людей обирають легкі фільми, аби відволіктися. Та для зміни режиму психічної діяльності

книжки є кращим вибором, ніж кіно. Чому? Тому що ми й так цілий день працюємо з екранами. Краще дивитися на папір, це відпочинок для очей, який дозволяє розпружити мозок^[18]». Стус стверджує: «Люди стабілізувалися та почали допускати думку, що ми живемо не лише війною, і що мирне життя буде». Перш ніж читання повернулося у наше життя, ми повернули саме поняття життя. Влітку 2022го у соцмережі Instagram почалися масові дискусії на тему того, чи мають цивільні право на нормальне існування, якщо таким його можна назвати під безкінечне виття сирен. Дві сторони конфлікту наводили свої аргументи, однак суспільство надовго поділилося на касти під загальною назвою «кому зараз гірше». Цивільні у безпеці – цивільні у прифронтових зонах – цивільні в окупованих містах – військові. І ті, хто на верхівці цієї конструкції, на думку деяких користувачів мережі, дозволяли собі забагато, жаліючись на постійні відключення світла, дефіцит продуктів абощо. Крапу (поверхнево) поставив твіт Юлії Гаги. У дописі дівчина поширила скріншот із повідомленням від друга з фронту, який розлетівся мережею після 3х місяців від публікації (див. дод. 1). Це ще один аргумент до тези про слова, що набувають актуальності у свій час. Твіт став основою для багатьох дописів, однак незмінним лишився факт: українці потроху починали вибачати собі безпеку та повертатися до звичних справ. Саме цю стабілізацію мала на увазі Таня Стус.

Як спеціалістка з саме дитячої літератури, вона розповіла, що читають малюшки та їх батьки: зріс попит на книги з цінними порадами – як пережити втрату, розлуку та навіть смерть. Друга не менш важлива тенденція – гумор і легкість: " Ми й так завантажені, тому мозок потребує менш щільного тексту – чогось такого, що не потребує глибокого занурення. Я сподіваюся, що в майбутньому наші тексти не матимуть традиційного для української літератури занурення в страждання та меланхолію. Сподіваюся, легка література розвиватиметься в недепресивному руслі^[18]".

Пані Таня мріє про томик якісного гумору від наших військових: фронтові жарти, коломийки, співанки. «Сміх необхідний, це наша рятівна соломинка» - стверджує вона.

Воєнну літературу дослідники схильні класифікувати не як окрему течію, але – як тип, вид. Хоча, деякі науковці окреслюють поняттям «воєнна» цілий період, вимагаючи розглядати його в подальшому як частину процесу. З цим запитом неможливо не погодитись, і медіа вже реалізують його. Журналіст, культурний критик та письменник О. Мимрук підкреслив позицію багатьох красномовним заголовком статті від 6 лютого 2023 року: «Воєнна література – тепер це і є укрсучліт^[28]». У розмові з дослідницями літератури Ганною Скоріною та Мариною Раябченко (котра на превелику приємність викладає у ННІФ) знаходимо безцінну інформацію про зміну ціннісних орієнтирів, тем та жанрів від початку повномасштабного вторгнення. Мимрук слушно зазначає: «Якщо раніше ми говорили про ветеранську та волонтерську прозу, то після 24-го лютого минулого року тема російсько-українського конфлікту стала однією з наріжних для усієї української літератури. Літературі, яка пов'язана з нашою війною, вже 8 років. Зараз російська агресія вийшла на новий рівень^[28]». Порівняно з 2014 роком, увага до теми війни зросла принаймні вдвічі. Комбатська проза та історична література стали бестселерами, які читач купує моментально.. Підтвердження тому знаходимо у дотичній статті Тетяни Гонченко: «читачі змели у видавництва усі хіти і бестселери, а додруковувати не встигають — бракує паперу. Зараз, у грудні [2023, нот. авт.] , аж не віриться, що менш як рік тому в українських видавництвах були такі проблеми^[29]». Однак, не лише високим попитом викликані проблеми видавництвах. Однією з найбільших перепон на шляху Книги став блекаут зими 2022. Юлія Орлова, гендиректорка видавництва Vivat коментує ситуацію наступним чином: «Нині в кожного п'ятого видавництва обстрілами пошкоджено склади та офіси. Актуальне питання — як надрукувати нові книжки, якщо електрику в типографіях вмикають лише на кілька годин на день, а кілька найбільших із них розгромили ракетами. А ще — як відправляти книжки покупцям, коли у книгарнях і видавництвах більшу частину доби немає ні зв'язку, ні світла^[29]». Проте, видавці не допустили занепаду власних дітищ: гідно з опитуванням^[30], проведеним навесні 2022го, коли війна все ще була для багатьох паралізуючим шоком, 39% видавництв продовжували свою роботу, 51.2% змінили форму діяльності, комбінуючи онайн та

офлайн працю, і лише 9.8% не змогли продовжити свою діяльність. Не тільки найзнаніші «Видавництво Старого Лева» й «Наш Формат» мали ресурс на роботу, але й менш розвинені, серед яких «Білка», «Родовід» та «Човен», продовжили тішити читачів новими надходженнями. Редактори «Наш Формат» поділилися інформацією про те, що як більшість колег досі організують заходи, зустрічі та творчі вечори, і відступати перед окупантом не збираються. Культурне поле – також поле битви. Видавців мотивує бажання зберегти власну мову і передати мистецьку спадщину майбутнім поколінням.

Іншою, менш придатною до вирішення проблемою стала відсутність умов для творчості. Якщо вище було детально розглянуто питання читання під час війни, то аналогічна ситуація відбувалася та відбувається «по ту сторону барикад» - письменники не можуть писати. Любо Дереш, письменник та громадський діяч прокоментував ситуацію: «Зізнаюся, у плані творчості і в плані читання це достатньо складний період. Думаю, що для багатьох письменників це саме так^[31]». Шукати потрібне слово, коли над головою пролітають ракети, - надважке завдання. Сам Дереш відклав чернетки нової п'єси у довгий ящик, а всесвітньо відомий митець Сергій Жадан, вже кілька разів згаданий вище, вже рік тішить підписників в соцмережах Instagram та Facebook поезією, проте – не прозою. Зустрівшись з українськими біженцями у Кракові 18.08.2022, Сергій Вікторович чесно зізнався: «поки що мистецтво і література не рівноцінні реальності, в якій ми живемо. У мові поки немає тих слів, якими можна точно і вичерпно пояснити те, що відбувається. Але це не означає, що їх не треба шукати й що вони не з'являться^[32]». З творчих планів у письменника поки – купити авто для армії на гроші, зібрані на благодійних виступах та читаннях.

Незважаючи на всі труднощі, книгодрук потішив нас новими творами доволі великого обсягу. Серед найкращих книг 2022го року:

1. «Танці з кістками» А. Сем'якіна
2. «Інклюзія» Г. Городецької
3. «Архіви КГБ. Невигадані історії» Е. Андрющенка
4. «Мандрівка у потойбіччя» Є. Шишацького

5. «Сєверодонецьк» С. Ославської

Ці тексти підкорили рецепієнта своєю реалістичністю, чесністю та зверненням до тих закутків минулого, у які ми дотепер, можливо, боялися заглядати.

Спотерігається помітна тенденція до нон-фікшн^[33] та відсутності зайвої метафорики, лаконічності художніх засобів.

Які жанри наразі популярні серед літературознавців та пересічних громадян?

- О. Михеда зацікавив нон-фікшн. Теми, які він наразі досліджує, включають геноцид, воєнні злочини, свідчення й щоденники українських авторів після повномасштабного вторгнення
- Т Стус заглибилась у психологію та літературу часу II Світової
- М. Шокало, керівниця української служби ВВС, відзначає, що 2022го року на розгляд комісії подали надзвичайну кількість детективів та розважальної літератури. Також припускає, що у найближчі місяці зросте (і від лютого дійсно зріє) попит на реалістичні невеликі за обсягом твори: «Я бачу запит на літературу про Україну – добру есеїстику, книжки про історію. Важливо, щоби з'являлися популярно написані книжки, що осмислено та просто говорять про складне. Також, думаю, популярною буде психологія^[18]»

Серед тем, що займають перші місця за висвітленням у найновіших книжках, знаходимо історію та досвід минулого, реалії фронту та життя в окупації, фемінізм та долю жінки, правила безпеки, дитинство під час війни, навчальну психологію та усвідомлення себе у вирі подій, що змінюють час і простір.

Для справедливого порівняння коротко окреслимо роль літератора – емігранта у цій війні. Адже багато митців після втрати своїх домівок та загалом безпечного простору опинилися за межами України; інша частина письменників цієї категорії мешкала за кордоном ще до 24.02.22. Ці люди так само гостро переживають ситуацію в нашій державі, проте намагаються всіляко підтримувати побратимів своєю творчістю, донатами та організацією благодійних зустрічей у різних містах світу. Як вони бачать зміну ціннісних орієнтирів у сучасній літературі воєнного періоду? В. Махно (перебуває у США) підкреслює: «Тема війни для української літератури буде визначальною ще багато десятиліть, бо це тема людської екзистенції, тобто життя та

смерті^[34]». Ця теза абсолютно суголосна із тенденціями нашого мистецтва тут, на Батьківщині. Від початку війни Махно написав близько 20 віршів (*станом на червень 2022р. – прим. авт.*), хоча спочатку не вірив у сумісність поезії та війни. Видання перекладу збірки «Псальми» (присвяченої Бучанській трагедії) планується в Польщі. Письменник також вірить, що нині кожен текст має значення: не лише тому, що передає історію очима сучасника, але й тому, що мотивує читача, наближає на крок до Перемоги; тому писати наразі життєво важливо. Думку про силу написаного підтримує^[34] й І. Шувалова, поетка, перекладачка та дослідниця. Від початку повномасштабного вторгнення і до кінця квітня 2022 поетка писала «нон-стоп», всього за 2 дні з уламків емоцій, болю та думок народився цикл «Київ-Нанкін». Пані Ірина зауважує, що той стан заціпеніння, (*згаданий у роботі вище*) притаманний всім українцям у лютому, привів її не до затишшя, а до вибуху бажання занотувати, розповісти: «Писала, намагаючись хоч якось осмислити силу і безсилля мови супроти злочину, вбивства, руйнації – звідси й другий цикл “Писати про війну”, де я запитую себе про роль поетки в ландшафті катастрофи^[35]». Мету поета/поетки у цій війні Шувалова описує як таку, що робить чужий біль не чужим, а чужу війну – тією, що прийшла у дім кожного. Митці у цій війні покликані донести близькість проблеми, те, що бої не «десь» - а за найближчим парканом/містом/кордоном. І вони торкнуться кожного, можуть прийти до кожного дому в найнеочікуваніший момент. Війна має змусити нас боронити культурний фронт згуртовано як ніколи, бо поодинці ми втратимо власні мистецтво, свободу і мову.

Були періоди, приблизно в лютому-квітні та листопаді-кінці грудня 2022, коли купити книгу, відвідувати читання та літературні заходи в цілому було неможливо. Серед чинників, які на це впливали, постійні обстріли, дефіцит електроенергії та тепла, перебої в роботі видавництв та друкарень, у постачанні матеріалів для книгодруку. Саме в такі часи (нагадаю, йдеться і про перші місяці війни) українці знаходили опору в соцмережах. Поміж моніторингом новин ми **читали**. Читали блоги культурних гуру, знайомилися з їх позицією та – новотворами. Ті, хто як І. Шувалова, С. Жадан та М. Лаюк відчули потребу виштовхнути з себе не просто пост, а творити попри війну, на тлі війни – мали тимчасову можливість публікації тільки в Інтернет

просторі. Дослідження Інтернет-ЗМІ «Українська Правда» показало^[36], що до моменту повномасштабного вторгнення соціальні мережі використовували 76,6% українців, 66,7% – телебачення, 61,2% – інтернет за винятком соцмереж. Після ескалації бойових дій українці почали більше довіряти телебаченню та радіо. Крім того, наразі також помітне зростання довіри до соціальних мереж: вона **вища на 6%**, ніж до інших джерел інформації онлайн, а серед усіх інших джерел новин соцмережі перебувають на 2-му місці за рівнем довіри. Де та як українці слідкують за оновленнями в культурному світі? За рейтингами 2022 року^[37], найпопулярнішими соцмережами стали:

1. Telegram
2. YouTube
3. Instagram
4. Facebook
5. TikTok

Не секрет, що багато наших письменників кардинально змінили своє життя подавшись на фронт, у волонтери та ТерОборону. Протягом 2022-початку 2023 років вони обирали такі платформи, щоби підтримувати зв'язок за аудиторією:

1. Facebook (офіційні сторінки та групи)
2. Telegram (канали)
3. Instagram (дописи, прямі трансляції)
4. Twitter (короткі дописи)
5. YouTube (Shorts^[37] та довгі відео, прямі трансляції)

Соцмережі – наш не такий вже й новий. Проте зараз як ніколи важливий невидимий фронт. Тут ми поширюємо своє мистецтво, боремось за правду та здобуваємо перемогу в цій крім всього іншого інформаційній війні.

Висновки до розділу 1

Отже, війна дійсно поділила нашу сучасну літературу на «до-під час». До повномасштабного вторгнення 2022 року боротьба вже існувала на території України, проте на Сході. Від 2014 року пересічному українцеві це здавалося далеким явищем, що ніколи його не торкнеться. Тож, найгостріше в літературному процесі стояло

питання самовизначення та шляху, яким ішли письменники нового покоління. Це «нове» представляють крім народжених у 2000х люди, розквіт творчості котрих припав на 80ті та 90ті, і досі є домінантним Голосом їх текстів. Зараз, від 24.02.2022, ціннісні орієнтири в мистецтві змінились. У новий спосіб залунали теми життя, свободи, війни, мужності, смерті та втрати. Популярності набула література нонфікшн. Письменники сіли за кермо військових та волонтерських машин, і на творчість у них лишилося менше часу. Ці люди переживали життєву кризу та тимчасово втрачали натхнення писати, а реципієнт – бажання читати. Проте станом на квітень 2023 року можна сміливо стверджувати, що кризу подолано: видавництва не встигають друкувати усіх новотворів, а книжки миттєво скуповують з полиць та Інтернет-магазинів. Видавництва пережили проблему енерго- та матеріалопостачання гордо, лише малий відсоток не витримав шкоди, щоїї завдає війн. До речі про Інтернет, його вплив зріс завдяки миттєвому поширенню новин про просування та перемоги наших військ, що вплинуло на активність письменників і читачів у соцмережах. Останнім українці почали довіряти тільки більше, а отже – ми на крок ближче до одностайної згоди, щодо тези «Інтернет-блог = жанр новітньої літератури». Зараз твориться саме література новітня. Її провідні мотиви, крім згаданих вище – це збереження історії, мови та культури Української Нації.

РОЗДІЛ 2

ВІЙНА ОЧИМА ПИСЬМЕННИКІВ

Письменник, перекладач, літературознавець та викладач Гарвардського університету Володимир Діброва в одному з останніх інтерв'ю висловив слушну думку: «Мені здається, що писати про війну мусять ті, хто її на собі відчули». Неможливо не погодитися. Адже митці, котрих війна застала на території України, як зазначалося у попередніх розділах, переживали її криваві події по-різному, особливо – перші місяці.

Деякі втрачали наснагу та відкладали перо у довгий ящик, інші ж творили як ніколи швидко й продуктивно, відчуваючи потребу вилити злість, свободолюбство, надію (або відчай) на папір, для них тексти ставали панацеєю. Були й ті, хто відчув гостру необхідність виконати свій обов'язок перед державою, слугуючи їй безпосередньо – у лавах армії, волонтерських групах. ТерОбороні... Такі митці фізично не мають часу писати настільки багато, як раніше, про те не сають від цього менш цінними та мають більший досвід погляду війні просто у вічі.

Усі три категорії, безумовно, зберігають та передають події сучасності, заслуговуючи великої поваги. Крім видимого фронту вони воюють на інформаційному, публікуючи не лише вірші й прозу, але й чесні новини, збори для ЗСУ, дописи з прифронтових міст.

Не менш важливі й корисні поїздки митців за кордон із програмою зустрічей та творчих вечорів для українських біженців. Саме такі люди нагадують нам в інших країнах, що боротьба триває, і ми можемо бути активною частиною цієї боротьби, знаходячись у безпеці та маючи відносно більше ресурсів.

У цьому розділі скромна авторка даної роботи пропонує проаналізувати, як змінилися життя, провідні тематика та проблематика творчого доробку письменників трьох категорій: всесвітньо знаних, відомих в усій Україні та нових постатей на горизонті сучасного українського літературного процесу під час війни. Вони – творці історії, голос суспільства та його стійкий моральний щит.

2.1 Категорія «Всесвітньо знані». Сергій Жадан

«Вільна Україна багато в чому говорить та думає словами Жадана»^[39], - йдеться в обґрунтуванні заяви Польської академії наук щодо номінації вищевказаного на Нобелівську премію. У сучасних реаліях ця теза набуває неабиякого значення, адже наша країна на шляху до затвердження статусу Незалежної - вдруге.

Змінилися не тільки мирні умови, еволюціонувала й творчість.

а) Коротка біографія

Сергій Вікторович народився 23 серпня 1974 року у м. Старобільськ в україномовній родині, де і пройшло його дитинство. В часи перебудови 1990–1991 років поширював у містечку Рухівські газети та національну символіку. У 1991 році переїхав до Харкова, був одним з організаторів харківського неофутуристського літературного угруповання «Червона Фіра», до якого належали також Р. Мельників і І. Пилипчук. Навчався у Харківському Національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди, на факультеті українсько-німецької філології, який закінчив 1996 року.

У 1996–1999 рр. навчався в аспірантурі цього ж університету, захистив дисертацію, присвячену українському футуризму: «Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка». З 2000 року викладач кафедри української та світової літератури університету, Віце-президент Асоціації українських письменників. З 2004 – незалежний письменник.

Того ж 2000го року виникає «Жадан і собаки» - колаборація Сергія з існуючим гуртом «Собаки в космосі». Колектив співає у жанрі українського року, і фактично дає поняття про його основні риси для сучасного музичного мистецтва. 2017 року Жадан став фронтменом «Лінії Маннергейма». Виконання цього гурту відрізняється ліричністю, зокрема речитативним читанням віршів.

Про свою суспільну позицію письменник завжди заявляв відкрито, більше того – ніколи не пропускав можливості допомогти землякам. Сам стверджує що без постійної комунікації зі «своїми» Жадан не Жадан. Наприклад, під час Помаранчевої революції митець був комендантом наметового містечка у Харкові, в той же час публікував критичні вислови в бік місцевих можновладців – Добкіна та Кернеса. З 2014 року активно волонтерив на сході України, допомагаючи бійцям АТО. Як було

дотично зазначено, станом на 24 лютого - червень 2022 року Сергій не покидає рідного Харкова. В інтерв'ю для «Української правди» розповідає: «щойно був у волонтерському центрі, записав кілька невеликих інтерв'ю. Збираюся зараз писати статтю для The New York Times – вони замовили. Тобто постійно в роботі. Постійно в русі, допомагаю, зв'язую людей – то ліки, то гуманітарка, то контакти, то транспорт і так далі. Ми ж всі тут як мурашки^[40]». Також зазначає момент переосмислення власних ідеалів, який, маємо надію, відобразиться у наступних прозовому та поетичному доробку автора.

Наразі Сергій Вікторович є більш активним громадським діячем, аніж письменником. Про свою творчість нагадує у віршах, що публікує на різноманітних Інтернет-платформах, на творчих зустрічах в Україні та Європі. Зміна стилю життя, споводована війною, відгукнулася на тематиці, проблематиці та в цілому – кількості написаного, яка порівняно з періодом «до війни» значно зменшилась.

б) Творчість до війни. Тематика та проблематика. Платформи публікацій

Творчість Сергія Жадана - справжній феномен для сучасної української літератури. Вона відрізняється не тільки неординарним волелюбним характером, а й блискучою адаптацією до новітнього стилю мовлення і збереженням власне авторської ідентичності. Беззаперечно, вплив на розвиток письменницької діяльності у такому руслі чинить життєвий досвід та позаписьменницька діяльність.

Літературний критик Олег Соловей відзначив: «Жадан залишиться собою в будь-якій мистецькій ситуації, незалежно від жанру або погоди. Його передовсім маркує висока, але непретензійна культура слова, жести, дії^[41]».

Твори Сергія Жадана одержали численні національні та міжнародні нагороди, були перекладені тринадцятьма мовами, зробивши автора одним з найвідоміших сучасних українських письменників. Сергій Вікторович є також активним організатором літературного життя України та учасником мультимедійних мистецьких проєктів. Саме тому значну роль в цьому та наступному підрозділі буде відведено його блог-платформам, адже вони, за погодженням більшості науковців мають право класифікуватися як щоденникові записи нового зразка, а отже – як жанр літературний.

Серйозні творчі спроби починаються від вступу Жадана до ХНПУ у 1991му.

Сам автор зазначає, що оточення стимулювало його писати, покращувати й викарбовувати власний стиль: «Моїм колом спілкування були або мої викладачі (які теж писали), або — мої однолітки, з якими ми почали одразу якимось гуртуватися, пробувати ділитися текстами — бо ми теж писали. Відповідно, ми — як молоді поети — намагалися знайти якісь орієнтири, на які можна було спертися^[42]».

Варто підкреслити, що сам Сергій Жадан належить до покоління «дев'ятидесятників», що формувалося після проголошення в Біловезькій Пущі СНД. Саме тому письменникам цієї формації притаманні настрої розчарування у національній ідеї, суспільстві та самій Людині, яка є стрижнем попереднього творчого покоління. Покоління 90х у своїй творчості зберігає ознаки модернізму (символізація, орієнтація на цінності заходу, заперечення народництва..), однак вже тяжіє до приставки пост-.

Що стосується Жадана, той завжди публічно заперечував свою причетність до постмодерної течії, схилиючись то до неофутуризму, то до неоавангарду. Однак, дослідники літератури наводять переконливі аргументи на користь постмодерної тенденції у поезії та прозі автора. Сергій Вікторович відкидає канони та кліше, для нього немає заборонених тем. Для прозових творів письменника характерна гра зі словом та його значенням. Авторська мова інколи перевантажена сучасним молодіжним сленгом і так званою "ідіоматикою", проте він по-новому, цілком оригінально розуміє українську та всесвітню історію, по-своєму сприймає нашу сучасність, так само, як і майбутнє. Свої почуття та мимовільні думки й асоціації письменник висловлює переважно в поетичних творах, передаючи їх читачам через ліричну медитацію за допомогою лаконічного підбору виражальних засобів. Жадан не ставить собі за мету сподобатися читачам, він пише свої твори, ніби промовляючи до всіх: ось такий я є; чи приймати мене – діло ваше.

Серед довоєнних тем у прозових та поетичних текстах Жадана переважали:

- Політика та громадянська позиція
- Пострадянська доба в Україні
- Дослідження світу та крізь нього – себе

- Внутірній світ пересічного українця від 90х до сьогодні, його травми
- Кохання. Його сутність та роль у сучасності
- Війна, революції, повстання

Завдяки ним пан Сергій гостро ставив проблему пострадянських травм українців та України, сутності кожного з нас, спілкування між собою та зі світом, громадянської позиції та чесності. Як висновок, далеко від питань, актуальних і зараз, під час повномасштабного вторгнення росії, літератор ніколи не відходив, завжди гостро переживав сві зміни в країні та слідкував за ними.

Перу письменника належать романи «Депеш Мод», «Anarchy in the UKR», «Ворошиловград», «Месопотамія» та найновіший, «Інтернат». Найзнанішою збіркою оповідань є «Біг Мак» (2003) та її доповнена версія «Біг Мак.

Перезавантаження» (2015). Тексти перекладались німецькою, англійською, шведською, італійською, угорською, польською, сербською, хорватською, чеською, литовською, білоруською, російською, вірменською мовами. Уривки творів часто зустрічаються у згаданих дотично блогах письменника.

Хоча статті та нотатки письменника можна знайти на багатьох літературних, мистецьких та новинних сайтах, важливо відділити репости й цитування від власне авторських сторінок. Станом на 2022 рік двома основними платформами для публікацій Сергія Вікторовича є Instagram та Facebook. Ці соцмережі нерозривно пов'язані і, завдяки функції паралельного постингу, майже ідентичні за наповненням. Єдине, що їх відрізняє – репости новин, актуальних на тій чи іншій платформі.

Варто зазначити, що до подій нинішнього року Жадан не був активним користувачем соцмереж. Час від часу на його офіційних сторінках з'являлися вірші або повідомлення про нові концерти та виступи. Однак тепер, як ніколи часто, Сергій Вікторович радує читачів дописами-епізодами, нотатками власних настроїв.

с) Суспільна діяльність та творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій

Про Жадана неможливо говорити тільки як про поета чи прозаїка. Він – один з рушійних важелів соціуму, громадський діяч, активіст, перекладач, редактор,

волонтер. Таке різноманіття свідчить про постійні пошуки творчої натури, її багатогранність.

Наразі Сергій Вікторович, нажаль, призупинив свою творчу діяльність в плані активного видання книжок, оскільки просто не вистачає часу та натхнення. У інтерв'ю «Українській правді» зізнається: «Вся ця творчість не буде мати сенсу, якщо в нас не буде нашої України, нашої держави і нашої перемоги. Тому мені здається, зараз важливіше трішки зосередитися на іншому^[43]». І дійсно, зосереджується: волонтерить, співає та підтримує бойовий дух містян у рідному Харкові. Діяльність Жадана приносить неабиякі плоди і регулярно висвітлюється в його ж блозі Facebook та Instagram. Переглянувши останні, скромна авторка цієї роботи піддає сумніву факт відсутності творчості в нинішній реальності письменника.

Блог Сергія Жадана еволюціонував. До війни дописи ділилися на 2 категорії: віршові (поезії) та афішуючі (об'яви про концерти та читання). Наразі ж Insta сторінка вміщує не тільки волонтерські звіти, а й численні тексти, які сміливо можна класифікувати як малу прозу за рядом ознак.

Дописи Жадана за 2022-23 роки можна умовно поділити на такі тематичні категорії:

- Життя в Харкові під час війни
- Волонтерські збори
- Підтримка ЗСУ: звіти
- Колаборації (зокрема з гуртом ЖІС, Святославом Вакарчуком, Братами Гадюкініми та незліченною кількістю українських проєктів і закладів у Європі)
- Нові поетичні твори

За причетністю до творчого доробку письменника виділимо:

- Літературно направлені (нотатки з життя харків'ян, волонтерські звіти)
- Медійно направлені (афіші, співпраці, благодійні збори)

За стилем спілкування з аудиторією:

- Формальні (об'яви, збори, афіші, звіти)
- Неформальні (дописи есеїстичного характеру)

Найновіші (на травень 2023р.) дописи на платформах Facebook та Instagram знову нагадують старого Жадана: всі вони формального характеру, зникли вірші. Наш письменник, як на перший погляд може здатись, застряг у кризі війни, коли говорити та писати немає сил. Але – це не так. Жадан продовжує працювати над збіркою мілітарної поезії, у існуванні якої зізнався лише в січні 2023 новинному порталу С4^[44]: «Я пишу. Читав на автограф-сесії вірш новий, навіть не друкований. Так чи інакше дописується книга віршів... Я зараз придумав нову прозу, теж, можливо, почну писати якісь переклади, вони робляться паралельно і постійно пишуться якісь тексти». Отже, це інтерв'ю суперечить наведеному вище, за 2022 рік. Жадан говорить і про те, як стрімко летить для нього час, тож не дивно, що наміри змінюються блискавично. Письменник дає зрозуміти, що вибудував чітку візію найближчого майбутнього своїх новотворів: «Я сподіваюся, цього року вона (*нова збірка*) вийде в MERIDIAN CZERNOWITZ. Дуже сподіваюся, презентація буде і дуже хотілося б вірити, що вона буде вже після нашої перемоги. Ну, якщо навіть це буде не після перемоги, все одно презентація буде, тому що треба видавати українські книжки».

Розглянемо детальніше найновіші доступні у мережі вірші пана Сергія. Саме завдяки його соцмережам читач не втрачає конекту з Жаданом-письменником. Адже Жадан-волонтер, Жадан-музикант та Жадан-громадський діяч існують постійно у нерозривній зв'язці та демонструються на зустрічах з шанувальниками. «Свіжі» поезії Сергій Вікторович читає наживо рідко, але – щиро прагне ними ділитись.

*1. Адже доки діти народжуються від нас,
доки вони ростуть на нашій землі,
доти є кому битись за кожну з пристріляних трас,
доти є ким поповнити лави - невтомні й злі.*

*Доки духи й померлі приходять з нами сюди,
нас не стримає жоден Спаситель і жоден Аллах.
Все минує, сестро, вічні лише сліди
від шрапнелі та куль на наших чорних тілах^[45].*

Найновіше відео-читання, опубліковане 6.05.23 на офіційній сторінці Facebook. Сам текст доволі давній, 2011 року вперше з'явився на літературних сайтах, однак свою актуальність не втратив. Його провідна тема – війна та місто у фронтовій зоні, запис (спогади) з буднів бійця. Для ліричного героя переворот світу здається повсякденним та сповненим філософії, він уже звик до обстрілів та втеч машиною від одного пункту до іншого, але ще не кінцево втратив розуміння того, що була (та після перемоги буде) інша, мирна реальність, у яку ми маємо привести майбутнє покоління, вистояти в цьому буремному світі.

Останні кілька місяців пан Сергій поширює відео-читання власних віршів, давніх за написанням, проте актуальних для сучасних реалій. Вірші «першої свіжини» вдалося знайти аж у кінці 2022-на початку 2023 року – нот. авт.

2. *Хай це буде спів,
Хай це не буде плач.
Туман, що з ночі осів,
Виговори, пробач...
Хай відісняться сні,
Хай висвітляться тіла,
Хай цьогоріч, восени,
Тобі стане тепла.
Стане давніх нестач,
І стане нових голосів.
Хай це буде не плач,
Хай це буде спів!
Щоби на ранок горів
Вистуджений ландшафт,
Щоби твій голос грів
Тебе, і не залишав.
Щоби твоїй руці
Не торкатись пільми.
Щоби наприкінці*

*Ще раз побачились ми.
Щоби при цій біді,
До якої не звик,
Співати навіть тоді,
Як спів переходить у крик.
Хай це потім мені
Перекажуть чужі.
Хай займуться вогні
В сутінках, по межі.
Це був час звитяг,
Час тривожного сну.
І ось тепер лише птах
Зрушує тишу нічну...
І ніби тебе не було,
А серед ночі проте
Світиться, наче крило,
Плече твоє золоте...*

Поезію фактично не видано, але вона з'явилася у Інстаблозі письменника 5 листопада 2022р. після чергового нічного обстрілу Харкова. І щемливий відгук саме на події у Харкові підтверджує обране для допису фото – одна з центральних вулиць цього міста, фрагмент будинку з ліпниною та захмареного неба. Перед нами дійсно цікавий приклад філософської лірики. Медитація, хоча у мережі твір вже охрестили молитвою. Виразно помітний майстерний прийом – коли «я» говорить за «ми» і сотні тисяч «ми» об'єднуються у особі «я». Критична оцінка поки відсутня, але кількість вже написаних каверів, репостів та зміст коментарів вказують на максимально позитивну оцінку цієї поезії. Як скромна авторка цієї роботи можу тільки захопитися простотою та геніальністю кожного слова і з теплою усмішкою підкреслити – в цих прийомах увесь Жадан.

*3. Це я, подивись, це я –
стою, де і стояв.*

Літера тепла твоя.

Творена тобою яв.

Нічне, чинене тло,

зведене тобою колись.

Сумнівне твоє ремесло.

Але це я, подивись.

Звук, що в тобі росте,

вихоплений із пустоти.

Я ж кажу лише те,

що говориш ти.

Я ж лише знак

писаний від руки,

тобою зроблений так,

як робляться помилки^[46].

(уривок)

Філософська лірика, провідною темою якої є авторське я та «заглушення» людських якостей. Тіньова сторона ліричного героя вступає з ним у діалог, наполегливо нагадуючи про своє існування. Ліричний герой же знаходиться у стані особистісних шукань, втрачає близьких та намагається вписати нового себе у новий світ. Ще один прекрасний приклад висвітлення проблеми багатьох у цій війні – простими словами. Сергій Вікторович підкреслює – під час війни публікуватися особливо важливо, бо поезія зміцнює український дух. І перечитує не лише вірші, а й власну прозу: видавництво Meridian Czernowitz у квітні 2023 року оголосило про передпродаж перевидання культової збірки оповідань «Біг Мак» - з новим дизайном обкладинки та авторськими корективами^[47]. Частина від суми продажів збираються передати ЗСУ. Реадаптація стосується й пісень: багато «золотої поетичної класики», написаної паном Сергієм поклав на музику він сам та його добрі друзі. Так, у травні 2023 гітарист групи «Жадан і Собаки» Євген Турчинов представив вірш «Вони

навіть можуть жити в різних містах..» як пісню, супровід до якої написав сам.

Пісенні кавери на поезію Сергія Вікторовича надають творам нового звучання та відмінного характеру.

Жадан-громадський діяч постійно публікує звіти про збори коштів та купівлі дронів, автомобілів, обладнання для наших військових. Вважає підтримку армії справою народною, що дуже слушно. Про те, що ще живить бойовий дух побратимів, пан Сергій розповів у міні-інтерв'ю (*див. дод. 2*): «Я думаю, що бойовий дух складається з багатьох частин. Там безперечно є патріотизм, почуття відповідальності, традиції, віра у свою культуру, самобутність і ментальність. Але я думаю, що там також є місце іронії і гумору. Ми, українці, народ непафосний (усміхається), народ веселий і самоіронічний. Це нам дозволяє в найбільш печальні, трагічні та драматичні часи вистояти і перемогти».

Отже, в цілому теми Жаданової творчості не змінилися - вони поглибилися. Митець і до повномасштабного вторгнення 2022 року писав про війну, суспільство, «наших і ваших», патріотизм. Проте тепер ці проблеми звучать голосніше, набирають ваги та нагальності. Звідси й тенденція до перегляду власного творчого доробку, перечитань, перевидань та переспівів. Як громадський діяч, Сергій Вікторович став тільки активнішим, і на допомозі українцям зосереджений зараз. Проте, як цілісна особистість він може існувати лише в комплексі: «Людина-Волонтер-Творець».

2.2 Категорія «Відомі в Україні». Любко Дереш

Любомир Мирославович Дереш – яскравий представник української постмодерної літератури та її новітньої течії.

Свій творчий шлях він розпочав у доволі ранньому віці та швидко став популярним: спочатку серед підлітків, потім, із розквітом творчості – серед дорослих. У своїх книгах Дереш не уникає тем підліткової наркоманії, зловживання та насилля, що робить його одним з найбільш обговорюваних молодих українських авторів.

Що письменник думає про війну, та як змінила його, власне, ситуація в країні?

а) Коротка біографія

Любко Дереш – псевдонім від скорочення повного імені Любомира Мирославовича Дереша. Митець народився 10 серпня 1984 у місті Пустомити на Львівщині. Ніхто б не міг подумати, що дитина, котра навчалася у Львівському фізико-математичному ліцеї, а згодом вступила на економічний факультет ЛНУ імені Франка, віднайде себе у прозовій творчості.

Дереш дебютував як письменник доволі рано – у 15 років він написав перший свій роман «Культ», який видав 3 роками пізніше (за різними версіями – у 17 або 18 років^[48]). Цей роман у подальших роках перекладено шістьма мовами та представлено на Лейпцизькому книжковому ярмарку. Часопис «Четвер», в якому роман було опубліковано, розійшовся з полицок, а критики розділилися на 2 табори: одні порівнювали Любка з Ніцше, інші сумнівалися у непричетності самого юнака до спільноти постнаркозалежних. Ходили навіть чутки про те, що молодий талант є протеже Андруховича та Винничука, однак подальші твори Дереша змусили суспільство повірити у його природну обдарованість. Отримавши чимало схвальних відгуків про першу роботу, Любко Дереш представляє світу книги "Архе" (2002), "Поклоніння ящірці" (2004), "Намір" (2006) та "Трохи пітьми" (2007). Ці роботи об'єднують атмосфера містики, юності, та дурману.

Але після публікації останнього твору автор несподівано зник з-під пильних поглядів читачів. Протягом 4 років преса приписувала йому новий «тріп», однак у 2011му Дереш повернувся із ще більш захопливо філософським твором «Голова Якова. Алхімічна комедія». Сприйняття світу розвивалося разом з тим, як письменник ріс, тому саме ця книга остаточно завоювала серця дорослих читачів. Пан Любко майже очолив рейтинги найпродаваніших вітчизняних письменників 2012 року^[49]. А от видання «ЛітАкцент» відзначило «Голову Якова» антинагородою «Золота булька^[50]» того ж року. Чорний піар тільки зіграв на руку письменникові-містиківі й додав належного відтінку шарму його подальшим витворам.

Про особисте життя, родину та товариство Дереша майже нічого не відомо, оскільки автор воліє зберігати приватність. Те саме стосується ідей його книг та

першоджерел історій, хоча відомо, що чоловік вивчає психологію та захоплюється історією культів і релігій, а також – міфологією.

Любомир Мирославович встиг відзначитися як телеведучий у програмі «Книжкова полиця» на телеканалі КРТ, також спробував себе у проведенні тренінгів та навіть екскурсій у інші країни. Проте у інтерв'ю Радіо Свобода^[51] підтвердив, що письменник – його єдина професія: «...я зрозумів, що серйозне ставлення до життя вимагає зосередження на одному виді діяльності, і якщо це зробити, то є шанс отримати максимальну віддачу. І оскільки мені подобається займатися лише літературою, я вирішив зосередитися саме на ній». Так залишається і дотепер.

б) Творчість до війни. Тематика та проблематика. Платформи публікацій

Як вже було згадано раніше, дебютним твором Любка Дереша став роман «Культ». Редакція Критики поспішила класифікувати цей текст як «направду блискучий зразок дуже добре написаного поганого роману^[52]». Автор, за характеристикою колективу, перебував у невизначеній ситуації, яка мала дві розв'язки: «він далі може продовжити добре писати, а може заходитися писати погані романи». Загалом «Культ» дістав характеристику: «трохи наркотичний, трохи іронічний, трохи інтелектуальний, добряче епігонський і тавтологічний, але вельми грамотно скомпонований текст». Ця наскрізь саркастична стаття принесла романові славу та зробила його – як це не дивно – бажаним та важкодоступним, адже усі часописи «Четвер» розкупили швидко.

Відтак, Дереш обрав архетип своїх персонажів завдяки «Культу» та рідко відступав від цієї канви. Його персонажі є молодими людьми, котрі переживають тяжкий період становлення та пошуку свого місця у світі. Загалом, творам пана Любка притаманні:

- Містифікація
- Розмиті часові рамки
- У особі головного героя постає юна або несформована особистість
- Спілкування персонажів насичене сленгом, лайкою
- Уривання речень при прямому мовленні
- Місце дії – здебільшого невелика місцевість, невідомий острів або далекі краї

- Авторський тон інтриги провокації
- Насиченість риторичними запитаннями
- Міфологічні інтертексти
- Філософська тематика

Серед тем, висвітлюваних письменником, домінують самопізнання, просвітлення, розуміння світу, наркотична залежність. Прийом, коли найбільшого просвітлення тінейджер набуває під галюциногенними препаратами, чорний гумор та ідіоматику Дереш використовує, аби зобразити світ юнацьких переживань максимально реальним – з усім його брудом, проблемами та скитаннями. Сам автор, до речі, віддає перевагу літературі нонфікшн та надихається нею^[51].

Ще одна книга, крім «Культу», яку варто відзначити – «Остання любов Асури Махараджа» (2013). Це алегорична історія про демона, котрий покидає всі привілеї нижнього світу заради кохання. Сам митець зазначає, що цей текст був геть відмінним від написаних раніше^[53]. Окрім теми любові, непідвладної жодним перешкодам (що не було характерним мотивом для молодого Дереша), та унікальної метафорики, знаковим є й багатоманіття просторів, у яких розгортається сюжет. Асура Махарадж – образ витворений на основі індійської міфології, і мешкає він у так званому «нижньому світі»; його кохана – сліпа дівчина з України, а більшість перипетій точиться на Уолл-Стрит у самому серці Нью-Йорку. Скромна авторка цієї роботи може лише уявити, наскільки майстерно та зосереджено автор писав цей містичний роман.

Несподіванкою став той факт, що творчий доробок Любка Дереша представлений не лише дорослими, а й дитячими книгами. Серед підліткової-дорослої літератури критики відзначають:

- «Поклоніння ящірці» (2002)
- «Архе» (2005)
- «Трициліндровий двигун любові» - збірка прозових творів спільно з С. Жаданом та Ю. Андруховичем (2007)
- «Пісні про любов і вічність» (2014)
- «Там, де вітер» (2021/22) – про неї детальніше у наступному підрозділі

Дитяча література представлена серією «Життя видатних дітей^[54]» (2007), у якій пан Любко просто та цікаво розповідає про відомих у всьому світі людей, як-от Альберт Ейнштейн, Марк Твен, Микола Гоголь та інші. Свого роду «революцію» здійняла книга «Дивні дні Гані Грак» (2007) – Некласична проза, головною метою якої є виховання унікальної особистості в кожній дитині. Героїня цього твору Ганна Грак, учениця 4 класу середньої школи опиняється на грані реального та потойбічного і намагається таким чином зрозуміти саму себе.

Доробок Дереша входив до короткого та довгого списків конкурсу «Книжка року ВВС», здобував не одну нагороду та антинагороду. Крім творчої діяльності, Любомир Мирославович веде активне суспільне життя, часто ділиться своїми поглядами на устрій країни та роль письменника у соціумі в інтерв'ю. Крім того, веде курси для юних письменників спільно з каналами 1+1 (ТБ) та ЛітОсвіта (Інтернет-медіа). А от соцмережі поповнює рідко та, на відміну від Жаданових, новим епістолярієм їх не назвеш. Ані Instagram, ані Facebook не містять невиданих прозових та поетичних творів, коротких життєписів або громадянських позицій; ба більше, Instagram у письменника з'явився лише 2019 року. Всі його думки виражені у розмовах із журналістами, подкастах та відео на YouTubeю Отже, публічним щоденником Дереша не назвеш.

Так було до війни. І вона, як і очікувалось, змінила важливі аспекти творчості та життя нашого автора.

с) Суспільна діяльність та творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій

Варто одразу почати з того, що соцмережі Любомира Мирославовича «заворушилися». Крім дописів-анонсів читань/програм/курсів письменництва (Facebook) або «photo dump^[55]» (Instagram) постійною категорією стали дописи-збори для наших військових та також українців, постраждалих від війни. У січні 2023 року письменник анонсував план продажу своїх невідомих рукописів за донат для ЗСУ^[56]. Йдеться про 2 романи початку 2000х у дусі «старого-доброго Дереша», про це автор повідомив на своїй сторінці Facebook.

Що стосується творчості та зміни тем, обох явищ як таких не відбулося.

Письменник наразі більше зосереджений на розвитку своєї медійності, про що свідчить величезна (більше 30) кількість інтерв'ю, статей, подкастів, відео та рецензій, що вийшли від 24.02.2022 і дотепер. Окремої уваги варта стаття для New York Times під назвою «Пронизливий звук нової реальної України^[57]», видана у травні 2022 року. Переклад тексту на англійську виконала Елі Кінселла, також публікації посприяли Зеня Томпкінс та видавчиня Анетта Антоненко. До публікації додано звуковий супровід – сміх людей упереміш з виттям сирен, дитячі голоси, а на тлі – вибух ракет. Як зауважують читачі NYT, саме цей елемент допомагає краще зрозуміти, з чим зіштовхнулися пересічні громадяни, змушує серце розбиватися, викликає сльози. Текст доповнює інфографіка, яка демонструє кількість годин, поки тривали сирени в Україні впродовж останніх днів лютого, в березні та квітні минулого року. Дереш розповідає про пережиті у перші дні повномасштабного вторгнення емоції, досвід друзів та власний, речі, що надають сили жити далі. З інтерв'ю, котре кількома місяцями пізніше пан Любко дав Інтернет-медіа «Суспільне^[31]», ми можемо дізнатися більше про зміну призми, крізь яку митець дивиться на літературу. Війна привела у тексти архетипи боротьби та перемоги, вважає автор. В першу чергу, на його думку, має змінитись культура, як явище глобально творче: «зараз очевидно, що на порядку денному стоїть насамперед це посилення позицій всього українського. По-друге, це розмежування сутності українських якихось явищ від російських явищ. І по-третє, розуміння того, що ми ще не маємо підкорюватися імперському наративу і маємо інтегруватися з європейськими культурними кодами, зрозуміти більше свою причетність до європейської, середземноморської, до антично-європейської традиції, а не до російської». Хоча Дереш є прозаїком, чільну роль у літературі війсьній він відводить поезії: вона «вистрілює найперше», як реакція, емоція, вплив почуттів та болю, легальний спосіб їх вилити. Вірші пишуться найлегше та є найбільш потрібними у нашому сьогоденні. Якщо раніше першими асоціаціями з війнами були смуток, жаль та втрати, зараз їх замінили образи бою та звітяги, гумор а також меми. Також письменник згадує, що дослідники, порівнюючи літературу і архетипи від початку

війни на сході України у 2014 із набутими у 2022-23 роках, підкреслюють: постать заплаканої України-жінки-матері замінили жінки з “джевелінами”, воїни, справжній народний дух, і приблизно такою ж стає поезія, проза – це історії боротьби та тих, хто замість прогинатися гне свою лінію.

У плані творчості та читання Любка Дереш приєднався до команди тих, хто переживає кризу: «Життя настільки динамічне зараз, що від 24 лютого, я не мав нагоди просто сісти і спокійно щось читати. Але все ж якісь робочі справи змушують мене час від часу брати якісь книжки в руки. Це наукові тексти, пов'язані з історією України. Зараз ми відчуваємо цей тиск війни й необхідність діяти оперативно». Дереш зізнається, що таки мав нагоду написати кілька новел, проте видавати поки не планує. На стадії чернетки й нова драма під робочою назвою «Фаза перша»: сюжет розгорнеться довкола, власне, першої фази повномасштабного вторгнення, охопить період із початку квітня, початок звільнення Київщини від окупантів до моменту, коли світові починають відкриватися звірства Бучі, Бородянки, Ірпеня. «В центрі історія спроб евакуації літнього викладача його студентами. Викладач перебуває на одному з хуторів неподалік від Києва, а його студенти – хто в Києві, хто десь на західній Україні. Вони намагаються зрозуміти, як проїхати крізь блокпости, лінії обстрілів, щоби вивезти цього старого літературознавця і його дружину» - розповідає прозаїк. Однак зауважує: найближчими місяцями зосередиться саме на коротких творах - вищезгаданих новелах та нарисах.

Що змінилося у тематичному спектрі ще незнаних нам творів та які чинники вплинули на ці зміни? У нових текстах за підтвердженнями самого Любка наскрізним буде мотив пам'яті а також з'явиться безліч історичних інтертекстів. Письменник радить усім охочим звернутися до «Брами Європи» С. Плохія, адже це одна з книг, яка підтримувала його дух у перші дні війни. Висвітлення набули й зовсім нові для кожного сучасного письменника теми: життя в окупації та полоні, виживання, смерть та втрата, а також – способи їх пережити та не здаватися. Дереш, як зазначалося раніше, завжди захоплювався психологією, проте зараз вивчає її «життєво-порадницьку» сторону. У відео-розмові для YouTube каналу

#BABYLON'13 від 4 січня 2023 він розповідає про силу бігу та те, чому карма дійсно працює. Думаю, ці ідеї знайшли або знайдуть відображення у нових героях Дерешевих новел.

Роль письменника у наш час автор визначає так^[58]: «війна вимагає максимальної чесності. Максимальної правдивості, поки вона точиться... в моєму розумінні вимагає лаконічності... Проза не повинна ставати сухою, вона повинна відшукувати глибокі образи».

Останньою виданою на момент травня 2023 книгою Любка Дереша є «Там, де вітер» (2022, в-во Наш Формат). Це історія кризи письменника, котрий іде проти системи, і одночасно з творчими пошуками переживає перші дні війни. «Аполітичний маргінал, аби віднайти втрачене натхнення, вирушає в тур Україною у ролі гонзо-журналіста разом з рок-гуртом студентів-першокурсників. Однак мандрівка країною мимоволі змушує письменника шукати відповіді на питання, від яких він так відчайдушно тікає. А можливість творити в дорозі – єдиний спосіб віднайти себе знову, переосмислити свою роль у суспільстві, яке проходить через війну^[59]».

Сюжетна канва апелює до історичної минувшини України і гостро вигукує слова правди про досвід, який ми забули. Нагальність теми, історіософське підґрунтя та військова тональність відображують усі ті перевтілення, які Любка Дешер пережив як автор.

Отже, письменник дійсно змінився. Медіа-щоденнику не завів, проте наразі він в першу чергу громадянин, новеліст, автор курсу, а вже після – прозаїк.

2.3 Категорія «Нова генерація». Юлія Гупалюк

Юлія Гупалюк – представниця «зеленого» творчого покоління українського Сходу. Дівчина народилася та виросла там, через війну 2014 року твердо переконалася у власній українофільії, пізніше переїхала та вступила до Київського Національного університету імені Т. Шевченка, і увібравши весь колорит менталітету обох регіонів, стрімко увірвалася в новітній мистецький процес. Її вірші – небачений мікс інтимного та всім знайомого – війна змінила, проте не знищила унікальну чуттєвість авторки.

Юлія погодилася дати невеличке інтерв'ю спеціально для цієї роботи. Усі покликання авторка спрямовує на додаток 2 – нот.авт.

а) Коротка біографія та творчість до війни

Юлія Гупалюк народилася у невеличкому містечку Антрацит на Луганщині 22 липня 2002 року. Як зазначає, синтез двох регіонів – Чернігову та Донбасу, дав їй змогу щонайглибше пізнати всі ментальні особливості Східної України: «Мені було цікаво порівнювати якісь елементарні поведінкові, мовні, психологічні моменти двох регіонів, і саме це заклало у мені пристрасну і радикальну любов до України і всього українського».

Дівчинка росла творчою: ходила на вокал, займалася малюванням, цікавилася музикою і вчилася грати на гітарі, навіть виступала у театральній студії. Бажання пов'язати своє майбутнє саме з філологією з'явилося у 5 класі: інтерес до мови та літератури, дбайливо підігрітий першою вчителькою, зростав з кожним днем. Додаткові зусилля Юлія спрямовувала на олімпіади з вищезгаданих дисциплін, обожнювала писати твори.

Події 2014 року, зізнається поетка, розділили її надвоє зсередини: «Я бачила суцільне знищення і зубожіння не лише у фізичних проявах, а й у психологічних». Українці Сходу кликали російського лідера прийти та звільнити їх. Тільки від чого – ніхто не знав.. Родина Гупалюків проукраїнська, отже було вирішено, що донька вступатиме до найкращого університету Києва. ЗНО, гордо зазначає Юлія, складала без жодних пільг чи спрощених процедур.

Саме від вступу до КНУ почався творчий шлях письменниці. Коло філологів та ілологинь, а також пильне око викладачів посприяло тому, що Юліні вірші помітили, вона часто та з натхненням писала, була на творчих вечорах, а у 2019му познайомилася з видатною еротичною поеткою Лесею Мудрак^[60]. Мисткині заприятюлися, і наразі Мудрак для дівчини є не просто менторкою, прикладом та натхненням, а й доброю подругою. Вони навіть планували спільний поетичний вечір 27.02.2022, проте – не здійснилося. Юлія твердо впевнена: у майбутньому такому вечору бути! Важливо зазначити, що саме у ті, ще мирні студентські роки,

затмарені хіба пандемією, вона переконалася: не може займатися нічим іншим крім філології та мистецтва.

Вже від 2020 року прізвище Юлі Гупалюк починає з'являтися на сторінках альманахів, спільних збірок молодих поетів. Платформами її публікацій стали сторінки в Instagram^[61] та Facebook^[62]. Вони дають якісний приклад блогу-щоденника поетки нової генерації. Завдяки дописам Юлії розуміємо, що біографія та творчість – нерозривний механізм Інтернет-літератури як нового жанру. Профілі письменниці заповнені світлинами, що фіксують незабутні моменти життя та віршами – чутливими, нагальними, свіжими. Авторка зазначає, що соцмережі є корисним та простим способом отримати реакцію читача, проте варто розрізняти поезію та графоманію, аби не збитися з курсу чистої поезії: «на майданчику того самого фейсбуку дуже часто можна бачити справді талановитих і непересічних авторів, які не розкручують себе, не роблять "народними", а пишуть просто через те, що не можуть не писати. Ну, звісно, є і безліч "народних поетів", які до поезії не мають жодного відношення.. якщо хтось у фейсбуці начитається відвертої графоманії, йому це рано чи пізно набридне. І людина шукатиме поетів іншого рівня. Саме завдяки величезному простору соцмереж зробити це легко».

Тексти поетки можна знайти не лише у соцмережах, але й на письменницьких сайтах. Так, портал «Дотик Словом» розмістив кілька віршів^[63] авторки:

мереживну зброю складу у шафу.

і буду беззахисна, як лікарняні стіни,

ковтати проміння подертої лампи,

душити давню провину.

і пальці по вінця повні напруги,

ведуть горизонтами мого тіла.

бліда жива карта,

розбавлена сузір'ям

із родинок,

що завжди фіксують

твої погляди

*і дихають дотика-ми...
 ми вже минули,
 настали дощі..
 у мозкової флешки забракло
 пам'яті,
 система дала збій.
 тебе я тепер не знаю,
 тепер ти мені чужий...
 а вулиця збуджено дивиться:
 іду під опікою чорної сукні.
 мерезивна зброя знов при мені.
 тепер захищатимусь не від тебе —
 я нової хочу війни.*

Як неочікувано нагально, під іншим спектром, читаються останні рядки!.. Дата публікації відсутня, але за фото можна припустити, що її роблено 2020-2021го року та однозначно – до війни. Нагадаємо, Юлія пізнала жорстокість окупантів ще у 2014му. Інтимна поезія насичена прийомами для створення чуттєвих образів, вірш білий, наскрізна рима проста, а образи – унікальні. Це один з віршів, що представлятимуть пізніше період «розквіту» поетки.

Про поета у соцмережах, а також справжню ціль віршування дівчина говорить просто – вважає поетів «страшеними егоїстами». Але це добра риса, та її мають лише ті, хто не женеться за визнанням: «справжня поезія не пишеться для когось, і автори здебільшого страшні егоїсти (у тому числі і я) - вони проживають себе у своїх віршах і діляться цим із читачами, не переслідуючи мети прославитися. Тому на майданчику того самого фейсбуку дуже часто можна бачити справді талановитих і непересічних авторів, які не розкручують себе, не роблять "народними", а пишуть просто через те, що не можуть не писати».

Серед довоєнних тем поезії Юлії Гупалюк домінували кохання, дружба, життя моментом та так звані «вірші-кадри», в текстах яких за допомогою художніх

прийомів поетка створює якомога детальніші зорові, слухові та навіть чуттєві образи для увіковічнення моменту котрий надихнув на вірш.

б) Творчість під час війни. Еволюція тематичного різноманіття. Платформи публікацій

Війна внесла свої корективи, змусивши молодих поетів подорослішати завчасно. Із мрійливої дівчини Юля перетворилася у дорослу Жінку з досвідом першого спалаху війни на Сході України за плечима. До повномасштабного вторгнення вона отримала пропозицію публікації збірки власних поезій. Найбільше раділа факту того, що матиме першу свою книгу, розповідає авторка, і навіть забула про гонорар. Найважчою перешкодою, додає зі сміхом, стала спроба зібрати вірші докупи: «вони були розкидані по всьому життю, тому щось є на фейсбуці, щось у нутрощах телефону, щось у блокнотах ... Словом я не могла зібратися, аби це все сформуванати у єдину структуру». Після 24 лютого голос ліричної героїні Юлиних творів еволюціонував разом із нею, вірші звучали інакше. Юля говорить – рада, що книги до війни не вийшло: «Відчуваю, як змінився мій голос і манера, тому чекаю внутрішньої готовності до "народження" власної збірки».

Про початок воєнних дій поетка висловлюється без здивування. Вважає, що це спричинено побаченням нею у зоні АТО: «Оскільки я переживала початок війни у 2014 саме на Донбасі, бачила це все зсередини. І ще відтоді мала глибинне підсвідоме відчуття, що це не кінець - буде "продовження"...

Я постійно носила десь у собі голос війни, але, мабуть, не надавала йому особливого значення, бо написала лише кілька віршів про свій Схід до 24.02».

Перші тижні повномасштабного вторгнення Юлія належала до тих письменників, хто писати не міг. Ближче до квітня поезія дала виток захованим всередині емоціям – розпачу, жалю, неспокою:

*пережити цей клятий холод
вкласти монети в рота весні
десь вибивається між кордонів
цупкий надірваний біль
скільки тут обстрілів*

*скільки тут зниклих безвісти
серце таке полатане
на вечір стає нетверезим
із середмістя навпомацки
лізе в метро безлюдне
світло на голці березня
в сні давно загублене.
де ж всі слова?
обліпили небо
місяця вже не видно
а знаєш - мені і не треба.
душаться будні у целофані
як тут не впасти
із предковічного дерева
ноги дощем поламані
рухають землю мою до тебе
не добреду крізь тумани
вікна заклесні поглядом
спить у петлі мій березень
синім цілунком розгойданий...*

Цей текст є дуже показовим, він віддзеркалює тодішній стан перманентної тривоги письменниці. Загалом, коментує Юля, її поетичний голос став більш впевненим, глибоким. «Тому що будь-яка травматична подія для поета - поштовх до рефлексії і, відповідно, сублимації». Скромна авторка даної роботи вбачає у вірші тривогу та розпуку. З точки зору художнього аналізу, це і є той приклад воєнної лірики, що розповідь нащадкам про війну та її вплив на наших громадян – як це переживав тил.

Відкриттям стало те, що Юлія не пише про війну. Принципову позицію обґрунтовує так: «Не відчуваю морального права. Мої вірші були і є на підґрунті власного досвіду, переживань і емоційних вибухів».

Суспільне життя поетки також не залишилося осторонь. Дівчина донатить на ЗСУ, підтримує зв'язок зі знайомими митцями, нагадує про творчі вечори, висвітлює новини війни у соцмережах.

Про актуальну поезію підсумовує: «лірика має бути саме такою, без галасливої, але "модної" неправдивої емоції. Це одразу відчувається: чи поет щирий, чи співає під "музику" часу».

Висновки до розділу 2

Завдяки аналізу трьох представників різних класів українських письменників можемо зробити висновок: незалежно від того, наскільки відома людина, скільки мала практики та як часто писала, вона не уникне впливу війни. Сміливий митець із активною громадянською позицією – тмм паче. Російська агресія перевернула наше життя, поділила творчість на «до» та «під час війни», створила нову категорію текстів, новий стиль і голос.. Цей голос, яким говорить сучасна українська література, вказує на її новітність: Україна в огні війни більше не сумна, невтішна та покинута, вона – в образах нашої воїнів, жінки, що збила дрон банкою огірків, хлопчика, який вивів родину з Бучі. Наші новітні ліричні герої просякнуті гумором та незламністю, а ще вони пам'ятають історію та вчаться завдяки досвіду минулих років. Письменники могли на хвилину затихнути в лютому 2022 року, але не писати не зміг жоден. Зараз їх роль не лише у збереженні рідної культури, а й у волонтерстві, ТерОбороні, ЗСУ. Сучасний митець не може існувати без медіа та соцмереж, адже саме вони не дають читачеві згубити свого натхненника, а творчій особі надають можливість якнайшвидше ділитися думками та новими текстами. Про війну в Україні та нашу перемогу розкаже саме поезія, а також – мілітарна проза, лаконічна та правдива.

РОЗДІЛ 3

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КУРС У МАЙБУТНЄ

Окрім того, що еволюціонували жанри, тематика та проблематика сучасної літератури, змінилися й інструменти комунікації письменника з читачем. Военні дії на території держави поглибили проблеми друкування та розповсюдження книжок, ставлення до паперових примірників також стало інакшим. Література фактично почала існувати у віртуальному просторі, а деяка – як ми вже встигли переконатися – безпосередньо у соціальних мережах. Чи означає це початок кінця фізичної літератури та перехід її у суто електронний формат?

3.1 Думка соціуму: як читають сучасні українці

Для того, аби побачити картину цілком, зазирнімо спочатку по ту сторону барикад – до підприємців, власників друкарень і видавництв. Сергій Наумов у статті для «Економічної правди» подає такі основні проблеми^[64] у веденні бізнесу під час війни:

- Втрата робочих приміщень, інструментів та персоналу через окупацію територій
- Мобілізація працівників (підкреслено болюча проблема, оскільки чоловічу силу в процесі виробництва замінити майже неможливо)
- Зменшення показників ринку збуту
- Енергетичний дефіцит (згадаймо блекаути)
- Дорогі кредитні ресурси, інфляція та загалом – космічний зліт цін

Усі вищевказані чинники призводять, нажаль, до того, що підприємства втрачають важливі складові виробництва. Зменшена кількість працівників, екстремальний режим роботи у прифронтових зонах та під час блекаутів, знищені ракетами або ворожою армією приміщення не дозволяють вчасним виробляти достатню кількість будь-якої продукції.

Крім того, важче знайти інструменти впливу, аби просувати свій товар. Війна відкинула далеко на останнє місце у шкалі потреб такі базові слова рекламних слоганів як

- Розвага
- Відпочинок
- Естетика
- Пригоди
- Романтика

Ці слова українці вважали найпривабливішими у оголошеннях та на білбордах до 24.02.2022. А слова «ризик/небезпека» абсолютно змінили сенс та вийшли з маркетингологічного словника успішних продажів. Натомість, відсоток довіри до ЗМІ та рекламі у них зріс майже на 25%, свідчить ДетекторМедіа^[65]. Найбільшу увагу привертають тексти, в яких залучено наступні слова та словосполучення:

- Президент України / Володимир Зеленський
- Європа, європейський
- ЗСУ / Донат на ЗСУ
- Волонтер, волонтерство

Фраза «донат на ЗСУ» стала культовою та обов'язковою в усіх типах бізнесу, адже те справжнє бажання допомогти країні, віддати частину грошей від подажів або купити на них необхідну армії техніку, як виявилось, збільшує продажі. Один з найпопулярніших слоганів письменників – «книга за донат». Подібні акції проводили Любка Дереш зі збіркою невиданих есеїв, Сергій Жадан на додатковому концерті, Юрій Андрухових під час автограф-сесії. Таким чином митці та власники друкарень намагаються підсилити інтерес до паперової книги.

Не дивлячись на втішні новини про справну роботу більшості розвинених видавництв (*статистику наведено у розділі 1*), українці стали рідше купувати паперові книжки. Хоча платформа «Укрінформ» представила результати опитування^[66], згідно якого 46% респондентів впродовж 2022 року купували паперову літературу, діаграма (*див. дод. 4*), подана тим самим джерелом, свідчить про те, що середня сума витрат 1 громадянина на такі примірники за рік – 300 грн, а більшість респондентів обирають альтернативні джерела читання:

- 31.2% українців не купували паперових та електронних книг минулого року

- 47.8% опитаних надають перевагу безкоштовному завантаженню електронних книг, а 22.8% отримують паперові книги в подарунок

Варто зробити 2 висновки: зважаючи на війну, ситуація могла бути вкрай трагічнішою. Адже понад 8,1 мільйона українців стали біженцями^[67] з моменту повномасштабного вторгнення Росії, а близько 7 мільйонів – внутрішніми переселенцями^[68]. Змушені покидати свої домівки, нерідко в останні безпечні хвилини, люди брали з собою лише речі першої необхідності. Книги у їх число не входили. Середньостатистичний громадянин, залишений без житла ударом російської ракети, не мав достатньо коштів, аби забезпечити довге виживання в тимчасовому притулку для себе та своєї родини, а отже – у купівлі книг теж зацікавлений не був. Станом на листопад 2022 року в такій ситуації опинилися понад 2.5 млн наших побратимів.

Однак, книги продовжують читати. І головна причина, з якої паперова книга лишається унікальною та незамінною – її фізичність. Запах, можливість погортати сторінки та торкнутися палітурки ніколи не замінять електронні носії, що, безумовно, є зручнішими. Неодноразово ми читали розчуливі історії від наших воїнів, яким книга у нагрудній кишені рятувала життя. Більшість бійців ЗСУ визнають, що мають з собою хоча б 1 паперову книгу. Найчастіше це Біблія або збірка улюбленої поезії. Читання рятує у моменти, коли вигораєш, говорить Михайло Штибель^[69]. Він, його брат та батько пішли добровольцями на фронт. Проаналізувавши цю тенденцію, видавництва та книгарні започаткували акцію «Книга для військового» та закликали українців купувати хоча б один найновіших примірник та відправляти як допомогу ЗСУ. Для тих, хто коштів не має, є ще легший вихід – залишити волонтерам улюблену частинку домашньої бібліотеки. Так народний дух об'єднався навколо паперової книги. Можливо, статистика, подана «Укрінформ» вище, покращиться вже до кінця цього року, проте зараз – в Інтернеті читають частіше.

Від початку повномасштабного вторгнення щонайменше 3 місяці громадяни були прикуті до носіїв інформації. Читали усе: дописи, новини, повідомлення. На квітень 2023 року соціальні мережі використовують 76,6% українців, 66,7% – телебачення,

61,2% – Інтернет за винятком соцмереж. Завдяки детальному аналізу, наведеному у розділі 2, ми знаємо, що новітній жанр – блог (блогове щоденникарство, блог-епістолярій) наразі посідає одне з чільних місць за доступністю, легкістю та цікавістю в прочитанні. Відомі не тільки в країні, а й в усьому світі письменники звернули увагу на соцмережі, деякі навіть вперше зареєструвалися у них через війну, аби підтримувати постійний зв'язок з аудиторією та компенсувати брак ресурсів для видання нових творів. Сергій Жадан публікує щойно написані вірші у Instagram, нові митці популяризують свої тексти на літературних платформах і у Facebook. Щодо жанрових модифікацій та урізноманітнення тем, до попередніх розділів додатково зауважимо, що воєнна література зараз впевнено має першість як і жанр нонфікшн. Багато літераторів заново зрозуміли поняття «війна», оскільки прожили його самі. На період 2014- січня 2022 року для більшості нового письменницького угруповання це було дотичне явище, про яке чули, але – не бачили. Власний досвід змусив постійно зачіпати саме тему боротьби, втрати та життя після неї.

Авторка цієї роботи мала змогу запитати вже згадану представницю молодшої генерації, Юлію Гупалюк, що вона як письменниця/читачка думає про ситуацію з книгодруком (див. дод. 3): чи буде він актуальною прибутковою справою у майбутньому, і чи не знаходимось ми на межі повного переходу до електронних джерел інформації. Поетка сама надає перевагу паперовим примірникам, але чесно визнає: *«сучасність диктує нові умови... Тому простіше завантажити книгу і "носити" її в телефоні. Ще важливий фінансовий бік. Думаю, ні для кого не є секретом, що зараз книжковий ринок - задоволення не з дешевих. А електронні видання зазвичай мають нижчу вартість»*. Про Інтернет-блоги говорить схвально: *«соцмережі - це дуже вагома платформа у сучасному літпроцесі. Особливо для поетів»* та сама веде декілька: в Instagram та Facebook. На провокативне питання **«На твою думку, за ким майбутнє нових літературних творів: за соцмережами та блогами чи все-таки за виданнями типу ВСЛ/А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА...?»** відповідає: *«Майбутнє літератури - за письменниками. Ураховуючи безмір інформаційного простору, я вважаю, що паперова й електронна книжка*

житимуть +- на рівних. А наші видавництва безумовно рухатимуться у ногу з часом і видаватимуть такі книжки, що у читача виникатиме гостра потреба тримати ці видання у руках і з гордістю ставити на книжкову полицю домашньої бібліотеки. Я вірю, що у нашої літератури велике майбутнє у світових межах, оскільки наші досвіди такі нетипові, болісні, глибинні, що світові читачі точно зацікавляться цим чи то на сторінках соцмереж, чи у своїх книжкових магазинах. А талановитих письменників нам точно вистачить».

Хотілося би вірити, що світлі висновки Юлії дійсно можливі для нашого літературного процесу. Але поки діє емоційна складова, пам'ять та традиції – електронне джерело ніколи не замінить паперове на 100%.

ВИСНОВОК

Як встигли переконатися шановні поціновувачі даної роботи, повномасштабне вторгнення 2022 року, що триває і дотепер, докорінно змінило нашу літературу, поділивши процес на «до» та «під час» війни.

Література стала більш медійною, а жанр блогу, який довго не могли одностайно визнати літературознавці, остаточно утвердився в статусі «новітнього щоденникарства». У просторі соціальних мереж почали існувати нові підвиди воєнної прози, а тема війни, втрати та життя після неї очолила рейтинг найбільш актуальних серед читачів. Молоді та досвідчені письменники проживають досвід існування у мілітарному суспільстві. Вони, як і їхня аудиторія, поділилися на дві групи: тих, хто тимчасово втратив здатність читати та писати, і тих, хто на початку війни вибухнув міцним сплеском емоцій, втілених на папері.

Оскільки видавництва та друкарні зазнали численних ушкоджень, спричинених російською агресією, нестачею матеріалів, працівників та електроенергії, у світі паперової книги тривалий період спостерігалася криза. Ще до війни, від 2010 року спостерігався стрімкий технологічний прогрес в Україні, що поклало початок вживанню електронних носіїв інформації, в тому числі – читанню електронних книг. Коли бойові дії змусили громадян постійно користуватися соцмережами та Інтернет платформами, відсоток читання паперових примірників різко знизився. Незважаючи на всі негативні новини, літератори та видавці об'єдналися та створили не одні акцію, рекламу, збір та захід, аби врятувати фізичні книги від вимирання.

Видавництва також знаходять альтернативні способи постачання матеріалів для друку та нових текстів, а отже – відживають і виходять на довоєнний рівень виробництва.

Новітня українська література вже довгий час існувала, і точно існуватиме у цих двох просторах – фізичному та електронному. Це лише свідчитиме на користь її прогресивності. Проте беззаперечно, майбутній курс літературного процесу визначає ніщо з вищевказаних груп, але – Письменник. Молода генерація принесе

славу нашому мистецтву та культурі, пам'ятатиме історію, модернізуватиме жанри та збереже цінності українського народу.

Соціальні ж мережі дозволять розвинутися новим виткам у літературній жанрології, відкриють двері до сміливих тем та нагальних проблем. Завдяки своїй миттєвій доступності та легкості у використанні, Інтернет платформи міцно вкоренилися в культурно-мистецьку складову народності, і посідатимуть одне з чільних місць і після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боденчук Б. Література та інтернет. Режим доступу: <http://b-bodenchuk.vkursi.com/6220.html>
2. Майже 23млн українців регулярно користуються Інтернетом – дослідження. Режим доступу: <https://mind.ua/news/20204323-majzhe-23-mln-ukrayinciv-regulyarno-koristuyutsya-internetom-doslidzhennya>
3. Поліщук Я. Українська література ХХ століття: ретроспективний погляд. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjct9uVtJX-AhUuBxAIHW1MClcQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fbibliotekanauki.pl%2Farticles%2F2090306.pdf&usg=AOvVaw3kqo-VOb1h-aspB-LsET_I
4. Чижевський Д. І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму)/ Дмитро Чижевський. – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. –511 с.
5. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. 2-е вид./ Тамара Гундорова.–К.: Критика, 2013. –344 с.
6. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період : навчальний посібник / Роксана Харчук. –К.: Академія, 2008. –248 с.
7. Затонський Д. В. Про модернізм і модерністів. К.: Дніпро, 1972. 272с.
8. Ковалів Ю.І. Магічний реалізм. Енциклопедія сучасної України: електронна версія. - 2017. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60224
9. Баліна К. Український постмодернізм - постмодерністський дискурс Юрія Андруховича. Режим доступу: <https://ukrlit.net/article1/1856.html>
10. Андрухович Ю. І., Ірванець О. В., Неборак В. В. Бу-Ба-Бу. Вибрані твори: поезія, проза, есеїстика. Режим доступу: <https://nashformat.ua/products/bu-ba-bu-yu.andruhovych-o.irvanets-v.neborak-vybrani-tvory-poeziya-proza-eseistyka-263657>
11. Ткач К. Постмодернізм як літературне явище. Режим доступу: <https://zno.if.ua/?p=3826>

12. Рубчак Б. Біографія. Режим доступу: <http://1576.ua/people/5004>
13. Каплун В. Калинець І. М. Біографія. Режим доступу: <https://museum.khpg.org/1113911396>
14. О. Бойченко. Юрій Андрухович: «Нам усім страшенно пощастило». Режим доступу: <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/186/>
15. Новітній літературний процес в Україні - стаття. Режим доступу: <https://zno.if.ua/?p=672>
16. Перехрест О. Здрастуй, мамо, я – екстриміст. Режим доступу: <https://parafia.org.ua/biblioteka/kultura/virshi-majdanu/#zdrastvujmamoyoekstremist>
17. Демарьов О. Чи сучасна “сучасна” українська література? Режим доступу: <https://www.leport.com.ua/chi-suchasna-suchasna-ukrayinska-lite/>
18. І. Славінська Як ми (не) читаємо під час війни. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/5/252697/>
19. Шевельов Ю. Я, мені, мене... (і довкруги). Спогади. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Sheveliov_Yurii/Ya_mene_mene_i_dovkruhy_Spohady/
20. Горlach П. "Неканонічний канон": "Віхола" запустило серію перевидання української класики з коментарями літературознавців. Режим доступу: <https://susplne.media/278943-nekanonicnij-kanon-vidavnictvo-vihola-zapustilo-seriu-perevidanna-ukrainskoi-klasiki-z-komentarami-viri-ageevoi/>
21. Tumblr. Стаття. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Tumblr>
22. Sir Tim Bernes-Lee. World wide web. Режим доступу: <https://webfoundation.org/about/sir-tim-berners-lee/>
23. Блог-література. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Блог-література>
24. Погребняк І.В. Блогінг як форма сучасного мережевого художньо-публіцистичого жанру. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39896/1/I_Pohrebniak_TNU.pdf
25. Жигаліна О. Блог як гіпержанр інтернет-комунікацій. Режим доступу: <https://oaji.net/articles/2014/1551-1418763307.pdf>

26. Чиркова Д. Як пандемія вплинула на читання та книговидання. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/blogs/yak-pandemiya-vplynula-na-chytannya-ta-knygovydannya>
27. Сергій Жадан. Офіційна сторінка. Режим доступу: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan>
28. Мимрук О. Воєнна література – тепер це і є укрсучліт. Режим доступу: <https://chytomo.com/voienna-literatura-teper-tse-i-ie-ukrsuchlit/>
29. Гонченко Т. Книжковий ринок під час війни: підсумки року і 13 знакових українських новинок. Режим доступу: https://lb.ua/culture/2022/12/28/540501_knizhkoviy_rinok_pid_chas_viyni.html
30. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни – опитування. Режим доступу: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>
31. Дяченко В. Любка Дереш про літературу під час війни: "Прийшли архетипи боротьби і перемоги". Режим доступу: <https://suspilne.media/amp/267411-lubko-deres-pro-literaturu-pid-cas-vijni-prijsli-arhetipi-borotbi-i-peremogi/>
32. Олексюк А. «Такої зустрічі більше не буде, але вона нам більше і не потрібна»: Сергій Жадан у Кракові. Режим доступу: <https://uainkrakow.pl/takoyi-zustrichi-bilshe-ne-bude-ale-vona-nam-bilshe-i-ne-potribna-sergij-zhadan-u-krakovi/>
33. Що таке нон-фікшн і навіщо він потрібен дітям? Режим доступу: <https://vivat-book.com.ua/blog/shcho-take-non-fikshn-i-navishcho-vin-potriben-dityam.html>
34. Толокольнікова К. Бліндюк М. Культурний фронт. Війна очима наших письменників за кордоном. Режим доступу: <https://suspilne.media/247485-kulturnij-front-vijna-ocima-nasih-pismennikov-za-kordonom/>
35. Допис І. Шувалової. Режим доступу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=707413690433057&id=100034932961475
36. Снопок О. Дивимося, читаємо, слухаємо: як змінилося медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/7353987/>

37. Жила Н. Найпопулярніші соцмережі в Україні під час війни – дослідження Global Logic Режим доступу: <https://mezha.media/2022/08/06/naypopuliarnishi-sotsmerezhi-v-ukraini-pid-chas-viyny-doslidzhennia-global-logic/>
38. Короткотривалі відео на YouTube. Режим доступу: https://www.youtube.com/intl/uk_ALL/creators/shorts/
39. Ромашенко С. Сергія Жадана висунули на Нобелівську премію з літератури. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/serhiia-zhadana-vysunuly-na-nobelivsku-premiuu-z-literatury/a-61117671>
40. Сергій Жадан: ракетні обстріли Харкова позбавили місця для компромісу з росіянами. Режим доступу: <https://rozmova.wordpress.com/2022/03/24/serhiy-zhadan-37/#more-91918>
41. Соловей О. Солодкий привид Жадана. Режим доступу: <https://md-eksperiment.org/post/20210228-solodkij-privid-zhadana>
42. Жадан, митець: ми все це можемо вирішити. Режим доступу: <https://rozmova.wordpress.com/2021/10/16/serhiy-zhadan-36/#more-84513>
43. Ларін Д. Сергій Жадан. Режим доступу: <https://rozmova.wordpress.com/2022/03/24/serhiy-zhadan-37/>
44. Копоть Л. Нас достатньо для того, щоб захистити цю країну – Сергій Жадан про війну, творчість та культурну дипломатію – стаття. Режим доступу: <https://c4.com.ua/novyny/nas-dostatno-dlya-togo-shhob-zaxistiti-cyu-krainu-sergij-zhadan-pro-vijnu-tvorchist-ta-kulturnu-diplomatiyu/>
45. Усім добраніч. Інтернет допис. Режим доступу: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan/videos/265981459179536/>
46. Сергій Жадан. Офіційна сторінка. Режим доступу: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan>
47. Біг Мак / Сергій Жадан. Meridian Czernowitz. Режим доступу: <https://shop.meridiancz.com/shop/big-mac-sergij-zhadan>
48. Дереш Любка. Біографія. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=14048>

49. Біографія Любка Дереша. Режим доступу: <https://nashformat.ua/authors/lyubko-deresh-books>
50. Любко Дереш - книги та біографія. Режим доступу: <https://book-ye.com.ua/authors/lyubko-deresh/>
51. Любко Дереш: Філософський камінь української літератури ще не знайдено. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/25102997.html>
52. Культ. Критичний огляд. Режим доступу: https://krytyka.com/ua/reviews/kult?domain_switch=full
53. "Варто знати, що це щось інше, ніж те, що я писав раніше..." — Любко Дереш про свої нові книжки. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2013/10/2/139770/>
54. Життя видатних дітей – стаття. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Життя_видатних_дітей
55. Everything you need to know about photo dump. Режим доступу: <https://later.com/blog/instagram-photo-dump-trend/>
- Любко Дереш планує продати свої невідомі твори за донат для ЗСУ. Режим доступу: <https://kultura.rayon.in.ua/news/564440-lyubko-deresh-planue-prodati-svoi-nevidomi-tvori-za-donat-dlya-zsu>
57. Дереш Л. The Piercing Sound of Ukraine's New Reality. Режим доступу: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/05/03/opinion/ukraine-air-raid-sirens.html>
58. Мистецтво в країні війни: Любко Дереш. Відео-епізод. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=atWQ0Y6Eii0>
59. Книга «Там, де вітер». Режим доступу: <https://nashformat.ua/products/tam-de-viter-927283>
60. Леся Мудрак – біографія. Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/node/1722>
61. Юлія Гупалюк. Сторінка Інстаграм. Режим доступу: https://instagram.com/julia_gupaliuk?igshid=NTc4MTIwNjQ2YQ==
62. Юлія Гупалюк. Сторінка Фейсбук. Режим доступу: <https://www.facebook.com/julia.gupaliuk.9>
63. Юлія Гупалюк. Вірші. Режим доступу: <http://dotyk.in.ua/gupaliuk.html>

64. Наумов С. Як український бізнес виживає під час війни. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/>
65. Мельник Р. КМІС: Українські ЗМІ у 2022-му переламали негативний баланс довіри українців. Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/206978/2023-01-13-kmis-ukrainski-zmi-u-2022-mu-perelamaly-negatyvnyy-balans-doviry-ukraintsiv/>
66. Скільки українці витрачають на книжки. Опитування. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3701057-skilki-ukrainci-vitracaut-na-knizki.html>
67. Собенко Н. В ООН розповіли, скільки українців через війну стали біженцями. Режим доступу: <https://suspilne.media/408288-v-oon-rozpovili-skilki-ukrainciv-cerez-vijnu-stali-bizencami/>
68. 6,5 млн українців стали внутрішніми переселенцями, 3,2 млн виїхали за кордон – ООН. Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/18/7136220/>
69. Терещук Г. «Бачиш смерть щодня – вигораєш, рятує гумор»: розповідь фронтового медика. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/medyk-vijna-poranennja-front-shtybel/32408322.html>
- 70.

ДОДАТКИ

1. Повідомлення українського військового. Платформа Twitter. 2002р.

Першоджерело тексту, нажаль, втрачене

2. Міні-інтерв'ю з С. Жаданом. 16.09.22

Що зараз, на Вашу думку, творить український бойовий дух?

Я думаю, що бойовий дух складається з багатьох частин. Там безперечно є патріотизм, почуття відповідальності, традиції, віра у свою культуру, самобутність і ментальність. Але я думаю, що там також є місце іронії і гумору. Ми, українці, народ непафосний (усміхається), народ веселий і самоіронічний. Це нам дозволяє в найбільш печальні, трагічні та драматичні часи вистояти і перемогти.

Покликання на запис: https://drive.google.com/file/d/14B9v3ux1vhFry--0IGUlj1BL2IuDoZU1/view?usp=share_link

3. Міні-інтерв'ю з Юлією Гупалюк. 03.02.23

Ти молода, «свіжа» поетка, яка успішно робить собі ім'я в літературних колах . Розкажи, що ти вже зараз вважаєш доречним вказати про себе та свій творчий шлях?

Народилася я у невеличкому містечку на Луганщині - Антрацит. Моя сім'я - своєрідний синтез двох регіонів: мама - Чернігівщина, тато - Донбас. Тому з дитинства мала змогу занурюватися у, не побоюся цього слова, полярні ментальні особливості. Мені було цікаво порівнювати якісь елементарні поведінкові, мовні, психологічні моменти двох регіонів, і саме це заклало у мені пристрасну і радикальну любов до України і всього українського. Змалечку я була дуже творчою: ходила на вокал, займалася малюванням, цікавилася музикою і вчилася грати на гітарі, навіть виступала у театральній студії:) Але починаючи з 5 класу я захопилася українською мовою і літературою. Мені дуже пощастило з вчителькою, вона стала буквально моїм наставником і навернула до філології, хоч на фоні теперішніх подій я з нею не спілкуюся. Уся моя середня школа складалася з олімпіад саме з мови і літератури. Я була доволі успішною, а найулюбленіше заняття для мене було написання творів. 2014 рік розділив мене як особистість. Я бачила суцільне знищення і зубожіння не лише у фізичних проявах, а й у психологічних. Але від своєї мети навіть не думала відступати. Позаяк моя сім'я проукраїнська, ми одразу планували вступ лише в український ВНЗ. Я готувалася до ЗНО і складала його без жодних пільг чи спрощених процедур.

Коли вступила в омріяний університет Шевченка, почався мій творчий шлях.

Ще у I семестрі першого курсу познайомилася зі своєю літературною мамою - Лесею Мудрак, яка і дотепер допомагає у становленні мене як поетки.

Гучні фестивалі, творчі тусовки, безліч вина, нових знайомств зі справді відомими постатями нашого літературного процесу дали мені тверду віру в те, що я не зможу займатися нічим іншим, окрім філології і мистецтва.

Друкувалася у різних альманахах, виступала, вреїті-реїт, насолоджувалася цим безтурботним богемним життям.

Траплялися різні історії, з яких можна створити цілий роман, але для кожного письменника цей досвід надважливий. Здається, що ти проживаєш таким чином

усі можливі свої втілення, у певних ситуаціях натрапляєш у собі на такі неймовірні відкриття, що всі випиті келихи, розхристані вірші на публіку, ночівлі біля Дніпра, у під'їздах, на вокзалах - стають величезним рушієм в усіх творчих процесах і лабораторіях мого ефемерного поетичного світу.

Як змінилися теми, світогляд і в цілому твоє сприйняття літератури на період до війни-війна?

...Оскільки я переживала початок війни у 2014 саме на Донбасі, бачила це все зсередини. І ще відтоді мала глибинне підсвідоме відчуття, що це не кінець - буде "продовження"...

Я постійно носила десь у собі голос війни, але, мабуть, не надавала йому особливого значення, бо написала лише кілька віршів про свій Схід до 24.02.

Болючий ранок 24 я зустріла у подруги-поетки й акторки. Після бурхливої ночі читань віршів, я дуже міцно спала, що не чула жодних вибухів, вона мене розбудила, сказала, що відбувається, але паніки я не відчула. Я знала, що зі мною точно все буде добре і я не повинна кудись їхати.

Перші тижні повномасштабного вторгнення я не могла нічого писати від слова зовсім. Лише вдень 24 народився вірш:

згадую літо — колюче й безсонне
дитячий приціл точніший з усіх
вісімка розділила — накреслила кров'ю
рік перебився на рік

мружаться сні мої крізь кілометри
дівчинка котить страхи у депо
вчуся жити на мапі бездомно
хриплі казки вже не кличуть у сон

клаптик чорнОзему і мої терикони
тривко засіли у голос чужої трави

*схід скинув шкіру —
як я він бездомний
мерзнуть в руках зашкарублених
річки...*

*де притулюся тепер
до спеки і чорного сонця
коли вороги обірвали нитки?..*

Тоді, звісно, я не усвідомлювала масштабів і часових рамок цієї війни. Час як категорія для мене стерся - день минав, ніби місяць. Я майже не спала, а коли засинала, мені постійно снилося моє місто, мої краєвиди Донбасу.

Потім, ближче до квітня, почали народжуватися вірші. Я себе відчувала дитиною, яка вчиться ходити - я вчилася знову писати. Точніше виловлювати натхнення, відключатися від реальності і заходити у якесь творче потойбіччя, з якого і приходить поезія.

Як я вже казала, передчуття великої війни в мене було. Тому, перечитуючи зараз тексти до 24, я чую цей внутрішній неспокій.

*пережити цей клятий холод
вкласти монети в рота весні
десь вибивається між кордонів
цупкий надірваний біль
скільки тут обстрілів
скільки тут зниклих безвісти
серце таке полатане
на вечір стає нетверезим
із середмістя навпомацки
лізе в метро безлюдне
світло на голці березня*

в сні давно загублене.
 де ж всі слова?
 обліпили небо
 місяця вже не видно
 а знаєш - мені і не треба.
 душаться будні у целофані
 як тут не впасти
 із предковічного дерева
 ноги дощем поламани
 рухають землю мою до тебе
 не добреду крізь тумани
 вікна заклесні поглядом
 спить у петлі мій березень
 синім цілунком розгойданий...

Цей текст є дуже показовим, він віддзеркалює тодішній стан перманентної тривоги. Загалом, як на мене, мій поетичний голос став більш впевненим, глибоким. Тому що будь-яка травматична подія для поета - поштовх до рефлексії і, відповідно, сублімації. Я не пишу про війну, як це роблять зараз дуже багато поетів. Не відчуваю морального права. Мої вірші були і є на підґрунті власного досвіду, переживань і емоційних вибухів.

Вважаю, що поезія має бути саме такою, без галасливої, але "модної" неправдивої емоції. Це одразу відчувається: чи поет щирий, чи співає під "музику" часу.

Що ти думаєш про письменницькі блоги та сторінки в соцмережах? Чи робить це письменника більш «народним, близьким» читачу? Чи необхідно - вести такі блоги?

Я вважаю, що соцмережі - це дуже вагома платформа у сучасному літпроцесі. Особливо для поетів. Вони можуть ловити реакції читачів моментально, не чекати, коли розкуплять тираж збірки чи видадуть альманах, наприклад. Але все ж

таки справжня поезія не пишеться для когось, і автори здебільшого страшні егоїсти (у тому числі і я) - вони проживають себе у своїх віршах і діляться цим із читачами, не переслідуючи мети прославитися. Тому на майданчику того самого фейсбуку дуже часто можна бачити справді талановитих і непересічних авторів, які не розкручують себе, не роблять "народними", а пишуть просто через те, що не можуть не писати.

Ну, звісно, є і безліч "народних поетів", які до поезії не мають жодного відношення. Я це називаю віршиками. І це не є чимось жахливим, вони задовольняють потреби певної категорії людей, яким до вподоби такі тексти, де не наткнутися на герметичні метафори, образи, інтертекстуальні мотиви...

Але знову-таки якщо хтось у фейсбуці начитається відвертої графоманії, йому це рано чи пізно набридне. І людина шукатиме поетів іншого рівня. Саме завдяки величезному простору соцмереж зробити це легко. Тому я за письменницькі сторінки.

Розкажи про свою спробу публікації збірки. Чи можливо в умовах війни видати паперову книгу? Наскільки це складно у порівнянні з довоєнним періодом? Які фактори цьому сприяють?

Не такий страшний чорт, як його малюють:)

Якщо молодий поет пише більш-менш хороші тексти, має певні знайомства у літературних колах, прагне тієї заповітної збірки - видати книгу не так складно, як здається на перший погляд. А якщо поет сам готовий заплатити за наклад - взагалі дуже просто:) Але зважаючи на те, що нині поетична муза віддає перевагу лишати письменників, скажімо так, напів голодними, віддати п-у суму за книгу, яка цікава лише автору - така собі ідея. Таким переважно займаються затяті графомани, які вважають, що книжка = визнанню і геніальності. Ще до війни кілька письменників мені пропонували допомогу у виданні книги. Умови гонорарів з майбутніх продажів мене не дуже хвилювали, бо я хотіла мати власну книжку перш за все.

Але все втиралось у підготовку рукопису. Вірші мої розкидані по всьому життю, тому щось є на фейсбуці, щось у нутроцах телефону, щось у блокнотах ... Словом я

не могла зібратися, аби це все сформувати у єдину структуру. Це власне і було найголовнішим гальмом процесу "видання".

Але зараз я навіть рада, що книжки не вийшло. Відчуваю, як змінився мій голос і манера, тому чекаю внутрішньої готовності до "народження" власної збірки:)

У воєнний період, звісно, складніше з цим. Видавництва не дуже активно звертають увагу на молодих авторів, оскільки поетичні книги й так мало хто купує, а тут ще й невідоме ім'я для широкого загалу. Але є видавництва, які цілеспрямовано йдуть на контакт саме з письменниками-початківцями і відкривають нові обличчя в нашій літературі.

Як вважаєш, чи багато людей зараз читають паперові книги? А електронні?

Знаю багатьох людей (дотичних і не дотичних до філології), які принципово віддають перевагу лише паперовому формату. Я, на правду, така сама. Саме таким чином можна вловити цю магію читання як дійства. Натомість сучасність диктує нові умови... Тому простіше завантажити книгу і "носити" її в телефоні. Ще важливий фінансовий бік. Думаю, ні для кого не є секретом, що зараз книжковий ринок - задоволення не з дешевих. А електронні видання зазвичай мають нижчу вартість. Я люблю книжки з глибокими і символічними ілюстраціями. Тому одне з найулюбленіших видань "Поміж жіночих звивин" Лесі Мудрак, ілюстраторка цієї книги неймовірна поетка і художниця - Іра Сажинська, яка створює своїми малюнками світ у світі. Також люблю поетичну серію від АБА-БИ-ГА-ЛА-МА-ГИ за вишуканий стиль і якість палітурки. Ну, і найголовніше видання всього мого життя – величезний "Кобзар" 1960х років. Якісний друк, розкішна якість паперу і неймовірні ілюстрації. Я тягала цю книгу все своє дитинство, читала, роздивлялася. Тому вона назавжди у пам'яті.

На твою думку, за ким майбутнє нових літературних творів: за соцмережами та блогами чи все-таки за виданнями типу ВСЛ/А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА...?

Майбутнє літератури - за письменниками. Ураховуючи безмір інформаційного простору, я вважаю, що паперова й електронна книжка житимуть +- на рівних.

А наші видавництва безумовно рухатимуться у ногу з часом і видаватимуть такі книжки, що у читача виникатиме гостра потреба тримати ці видання у руках і з гордістю ставити на книжкову полицю домашньої бібліотеки:)

Я вірю, що у нашої літератури велике майбутнє у світових межах, оскільки наші досвіди такі нетипові, болісні, глибинні, що світові читачі точно зацікавляться цим чи то на сторінках соцмереж, чи у своїх книжкових магазинах.

А талановитих письменників нам точно вистачить:)

4. Структура витрат на різні типи книг. Джерело: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3701057-skilki-ukrainci-vitracaut-na-knizki.html>

Структура витрат на різні типи книг (середні витрати на місяць) впродовж останнього року, N=1200, %

